

Den amerikanska interventionen i Ryssland 1917-20

av *William Appleman Williams*

W A Williams var professor i historia vid University of Wisconsin. Han är författare till flera kritiska böcker om amerikansk utrikespolitik och historia. Denna text är hämtad från den av David Horowitz redigerade antologin "Containment and Revolution" (som gavs ut i svensk översättning under namnet "Kontralrevolution"). MF

I. USA:s hållning på tröskeln till revolutionen

När Ryssland stod på tröskeln till revolutionen och USA förberedde sitt inträde i första världskriget, var president Woodrow Wilson och utrikesminister Robert Lansing strängt upptagna med att dra upp riktlinjerna för den fred som USA ville ha när konflikten var över. Bägge var ytterst måna om ekonomisk expansion över gränserna och angelägna om att fullfölja "den öppna dörrens politik" från 1899-1900, som varit vägledande för amerikanska politiker i deras ansträngningar att uppnå och behålla rätten till fritt tillträde för USA:s ekonomiska makt världen över. Wilsons korta utkast till ett fredsfördrag den 7 februari 1917 lade därför särskild vikt vid fri sjöfart, territoriella garantier och tryggade villkor för handels expansion – "lika möjligheter till handel med den övriga världen". (1)

I sitt svar på presidentens begäran om kommentarer framlade Lansing, som i alla diplomatiska sammanhang strävade efter att "uttryckligen återupprätta den "öppna dörrens politik", två skarpsinniga förslag. I stället för ett vagt fördrag byggt på den öppna dörrens princip föreslog han en mycket specifik "ömsesidig överenskommelse att inte ingå någon internationell allians eller konspiration för att ingripa i de kommersiella företagens förehavanden eller beskära en nations handelsmöjligheter". Lansing ville lämna vägen öppen för expansion "som ett resultat av folkökning eller av ackumulerat kapital i behov av investeringar inom områden under landets kontroll". Wilson förstod tanken. Han ändrade sin formulering så att den öppnade vägen för "naturlig expansion med fredliga medel". (1)

Som denna episod antyder, uteslöt inte Wilsons moralism att han tidigt, konsekvent och kraftfullt lade sig vinn om USA:s ekonomiska expansion över gränserna. Detta intresse var inte överraskande med tanke på hans uppfattning att "samhället är en organism", och att "vi saknar en tillräckligt stor marknad samt möjligheter att göra oss av med överskottsproduktionen" – "Vår inhemska marknad räcker inte längre till. Vi behöver främmande marknader". (2)

Wilson byggde ut sin grundsats att samhället var en "organism" och hävdade att ekonomin "ligger till grund för alla andra relationer och särskilt för politiska förhållanden". Eftersom "parternas organiska samverkan är den enda grundvalen för en rättvis regering", är det klart att statsmannaskap är en fråga om att ta hänsyn till alla ekonomiska intressen i alla delar av landet. Så snart landets näringsliv välkomnas i kongressens rådgivande organ, kommer all friktion mellan ekonomi och politik att försvinna", lød hans slutsats. (2)

"Om det inte får råda fri företagsamhet i Amerika", förklarade Wilson kategoriskt, "så kan det inte råda någon frihet överhuvudtaget." (2) Integrationen av den ekonomiska och politiska friheten till en organisk helhet var det ideal som skulle förverkligas. Wilson uppfattade presidentposten som ett medel för en sådan integration och det amerikanska systemets ekonomiska expansion utomlands som en metod att uppnå detta mål. Han var djupt imponerad av Frederick Jackson Turners nybyggartes, som förklarade USA:s tidiga välstånd och demokrati, och övertog den som riktlinje för en politik, som skulle kunna vidmakthålla dessa fördelaktiga

villkor. Eftersom USA efter nybyggerperiodens slut hade utvecklats till ett kommersiellt imperium, såg Wilson USA inblandat i en oundviklig kamp för att ”bestämma världens ekonomiska öden”. Bytet utgjordes av kontrollen över de utländska marknader som kunde suga upp överskottet – ”den marknad till vilken diplomatin eller, om så skulle behövas, makten måste öppna vägen”. (3) Den 1 december 1919 gjorde president Wilson klart, att regeringen ”måste öppna dessa portar till handeln och öppna dem på vid gavel, öppna dem innan det är blott och bart vinstbringande att öppna dem eller alltigenom förnuftigt att be det privata kapitalet öppna dem på måfå.” (4)

Som en illustration i liten skala av hans stora teori om samhället som en organism, förenades Wilsons ekonomiska idéer med hans politiska ideologi, hans moraliska åsikter och moralistiska läggning. En expansion, som medförde välstånd och konstitutionellt styrelsesätt för sina utövare, var moralisk rent definitionsmässigt. Och i ännu högre grad, naturligtvis, eftersom det förde med sig samma förmåner för andra. Amerikaner var således ”den rättfärdiga andans, den opartiska rättvisans väktare”. (5) Wilson tog öppet parti för ”dem som handlar i fredens och ärans intressen, som beskyddar de enskildas rättigheter och respekterar konstitutionens band”. (2) Detta gjorde honom mycket negativt inställd till att hjälpa dem som ”visar att de inte förstår konstitutionella processer”. (2) Men hans kristendom och den amerikanska utrikespolitikens krav, såsom han uppfattade dem, gjorde det ytterst besvärligt för Wilson att i realiteten utdöma något samhälle överhuvudtaget. Men den kristna etikens och den nationella expansionens motstridiga krav skapade en djup moralisk konflikt, och Wilsons engagemang för självbestämmanderättens princip fick bara till resultat, att dilemmat ytterligare förvärrades.

Hans grundläggande hållning och allmänna försök att lösa denna konflikt är av central betydelse om man vill förstå hans beslut att intervensera i Ryssland. ”Om det styrs på rätt sätt”, anmärkte han, ”så finns det inget folk, som inte är lämpat för självstyrelse.” (6) Under sådana omständigheter var det USA:s uppgift att disciplinera, utbilda och vägleda efterslätrare och vilsekomna. Wilson beredde sig sålunda att ”lära de sydamerikanska republikerna att välja kapabla män”, och att använda USA:s makt för att i Mexiko etablera en regering, ”under vilken alla kontrakt, affärsangelägenheter och koncessioner blir tryggare än de hittills varit”. (2)

Denna förening av moral och ekonomisk expansionslystnad utgör den yttersta förklaringen till Wilsons omfattande politiska, ekonomiska och militära intervention i olika karibiska länder (Haiti, Nicaragua och Dominikanska republiken) samt i den mexikanska revolutionen. Paradoxalt nog utgjorde den också grundvalen för hans beslut 1913 att avhålla sig från ett öppet, kraftfullt stöd åt de amerikanska bankmän som var engagerade i återuppbyggnadslånet till Kina. Wilson ville återvända till en ren form av ”den öppna dörrens politik”, under vilken amerikaner skulle handla självständigt till sitt eget och Kinas bästa.

Samtidigt som han vägrade att stödja bankmännen, vidtog presidenten därför åtgärder för att befrämja amerikanska intressen i Kina. För amerikanska ämbetsmän som kanske hade missförstått hans tidigare handlande förklarade han, att regeringen och de privata företagen ”absolut önskar delta och delta i stor omfattning i att till kinesernas och världens fromma göra bruk av Kinas nästan orörda och kanske ojämförliga resurser”. Han sa sig ”uppmuntra och stödja” sådan verksamhet och utlovade regeringens hjälp med att uppbåda de finansiella resurser, som de nu saknar och utan vilka de är allvarligt handikappade”. (1)

Denna beslutsamhet att delta i ”Kinas ekonomiska utveckling” fick Wilsonregeringen att vidta bestämda åtgärder (om än till en början med en viss försiktighet) inför det japanska hotet 1915 att upprätta en omfattande kontroll över Kina. Wilson gav inte bara uttryck för sin ”djupa oro” över denna utmaning utan talade också öppet och med skärpa om sin uppslutning bakom den fundamentala uppgiften att ”upprätthålla 'den öppna dörrens politik' mot om-

världen". (4) Denna reservationslösa formulering av hans utrikespolitiska strategi är långt mer än en förklaring till Wilsons reaktion på Japans 21 krav. Den tillhandahåller en koncentrerad definition av hans diplomati och blottar hans syn på Nationernas Förbund. Det var denna institution han hade i tankarna, och den uppfattades och utformades från allra första början som ett sätt att upprätta och garantera "den öppna dörrens politik" som grundvalen för internationella relationer.

Håller man i minnet den speciella sammansmältning av moraliska, politiska och ekonomiska argument, som "den öppna dörrens politik" vilade på, blir Wilsons motstånd mot revolutioner fullt förståeligt. Sådana sociala omvälvningar var omoraliska störningar av USA:s program. Inte heller råder det något tvivel om Wilsons hållning till socialismen. Han bedömde den som "antingen ytterligt vag eller helt och hållet ogenomförbar". Hans slutsats var otvetydig. "Jag tror inte på socialismens program." Den fara som den innebar kunde emellertid "endast övervinnas genom klokare och bättre program, och detta är vår plikt som patriotiska medborgare".(7)

Antisocialism blev således definitionsmässigt en väsentlig del av den amerikanska patriotismen. Men en sådan inställning löste i själva verket inte det dilemma, som präglade Wilsons allmänna liberala åskådning. Ty med de principer han bekände sig till, var Wilson tvungen att acceptera och tolerera socialismen som ett legitimt uttryck för självbestämmanderätt och som ett respektabelt, kristet kätteri. Dessa principer tvingade honom därför att vara återhållsam i sitt engagemang för utbredningen av USA:s fria företagsamhet som ett medel att uppnå fred och allmänt välbefinnande, politisk och moralisk frälsning för mänskligheten, när han konfronterades med socialistiska ansträngningar att uppnå samma syften. Men genom att definiera antisocialism som ett uttryck för patriotism vanställde Wilson den kristna och liberala läran om rätten till självförsvar till ett rättfärdigande av en militant och rättmätig opposition mot socialismen. Wilsons personliga uppfattning av denna konflikt markerar, som vi ska se, den tragiska kärnpunkten i hela historien om den amerikanska interventionen i Ryssland.

Ingen av de nyckelmän, som tillsammans med Wilson bidrog till att utforma den amerikanska politiken gentemot den bolsjevikiska revolutionen, var naiv eller oskuldsfull. Vare sig de hade framgång eller misslyckades, var det mycket sällan resultatet av en slump. I de flesta fall segrade de, därför att de valde sina ställningar intelligent och utnyttjade sin makt effektivt. Och när de förlorade så skedde det därför att de besegrats i hård kamp, under vilken de gett ifrån sig nästan lika mycket som de fått ta emot. Var och en av dem hade dessutom vidsträckt erfarenheter av affärer och politik. De var också män som varit tvungna att komma till rätta med – och själva praktisera – den typ av rutinmässigt sofisteri, som ofta tycks vara oupplösligt förenad med ledande poster inom storföretag, lagstiftning, inrikespolitik och utrikespolitik. De var inte oärliga i ordets gängse bemärkelse, och de var inga hycklare. De var helt enkelt mäktiga och inflytelserika män inom sin egen värld, vilka på grundval av svåra erfarenheter och noggrant studium hade dragit slutsatsen, att *hela* sanningen *hela* tiden nästan alltid var farlig. Och därför använde de sig inte av hela sanningen hela tiden.

Dessa amerikanska beslutsfattare ansåg vidare att ekonomin var av primär betydelse för att dynamiken skulle behållas i det amerikanska systemet. De betraktade ekonomin på det *nationella* planet som en absolut avgörande faktor för att systemet skulle fungera och som själva grundvalen för ett konstitutionellt styrelsesätt och ett moraliskt samhälle. Och var och en av dem uppfattade ekonomisk expansion utomlands som oundgänglig för att den fria företagsamheten skulle fortsätta att fungera till belåtenhet i USA.

Och slutligen delade dessa män en central uppfattning, nämligen att ett gott samhälle – och en god värld – kunde definieras som den västerländska civilisationens form och innehåll, såsom

denna kommit till uttryck i USA vid tiden för den bolsjevikiska revolutionen. Några var konservativa och angelägna om att bevara de delar av *status quo*, som föreföll dem särskilt värdefulla. Andra var reformivrare och mera intresserade av att förbättra den existerande ordningen. Men alla hade en orubblig tilltro till och lojalitet mot systemet. För att kunna förstå deras politik gentemot den bolsjevikiska revolutionen är det nödvändigt att vara fullt medveten om detta ingalunda överraskande faktum.

II. Ett avgörande principbeslut

Bolsjevikrevolutionen var en utmaning till Wilson och hans amerikanska medarbetare – både som individer och som grupp. Och det var de medvetna om – utan undantag. Med sin uttryckliga och djupt kända protest mot revolutionen befann de sig i en verklig labyrint av problem, så snart de skulle ta ställning till den politiska linjens stora frågor. Hur skulle man kunna bekämpa bolsjevikerna utan att kompromettera sina egna moraliska värderingar och ideologiska linjer, äventyra den framgångsrika krigföringen mot Tyskland, tillåta Japan att inta en position, som skulle kunna blockera den öppna dörren i Kina, och riskera att de övriga ryssarna förenade sig med bolsjevikerna?

Problemen var svåra, och det bör inte förvåna att utrikesminister Lansing ibland var deprimerad, eller att Wilson upprepade gånger klagade över att han ”svettades blod” p.g.a. den ryska frågan.

De amerikanska ledarna var inte helt oförberedda på den bolsjevikiska kuppen den 7 november 1917. Ambassadören i Ryssland, David Roland Francis, och andra hade beskrivit bolsjevikerna som radikaler och hållit Washington relativt välinformerat om deras verksamhet under sommaren och början av hösten. Och alla var medvetna om att den allmänna situationen i Ryssland hade blivit alltmer instabil.

Lansing ägnade avsevärd tid åt att överväga situationens risker den 8 augusti 1917. Han kände till den ”starka oppositionen som håller på att utvecklas mot” Kerenskijns regering och var därför ”mycket skeptisk” beträffande dennes chanser att fortsätta som ledare för den ryska revolutionen. Revolutionen var genomgripande och därför, det var Lansings slutsats, skulle den genomgå vad han ansåg vara den vanliga historiska cykeln vid sådana omvälvningar: ”För det första, moderation. För det andra, terrorism. För det tredje, revolt mot det nya tyranniet och ordningens återupprättande genom godtycklig militär maktutövning.” För ögonblicket åtminstone var situationen ”demoraliserad”. Det innebar – i varje fall för utrikesministern – att USA ”därför borde förbereda sig för den stund, när Ryssland inte längre kommer att vara en militär faktor i kriget”, samt avvakta ett lämpligt handlingsögonblick under revolutionens tredje stadium. (8)

Lansing styrktes i denna slutsats av ett memorandum om krigets strategi, som han mottog i oktober. Army War College avvisade varje möjlighet av en ”aktion genom Ryssland”. Elementära transportsvårigheter samt den klassiska varningen för att dela på styrkorna förklarade till en viss del beslutet. Viktigare var bedömningen att ”invasionen av Ryssland i sig själv inte är ett definitivt mål för Tysklands del”. Konflikten ”kommer att lösas på västfronten”. Dessutom ”blir närvaron av engelska trupper i Mesopotamien och Egypten samt av franska och italienska trupper i Grekland tillräddlig på grund av vissa politiska hänsynstaganden”. Följaktligen skulle det bli svårt att mönstra en effektiv styrka för aktion i Ryssland. Slutligen, och kanske lika viktigt som något av de skäl vilka föresvävade dem som fattade beslutet: ”snarare än ryssarna är engelsmännen och fransmännen våra naturliga allierade”. (8)

Den 7 november, samma dag som bolsjevikerna tog makten, ägnade Lansing största uppmärksamhet åt en rapport från den amerikanske generalkonsuln i Ryssland, Maddin Summers. Efter att tydligen ha givit upp Kerenskij redan innan han till sist störtades, letade Summers efter godtagbara och pålitliga ersättare. Han var bekymrad för "alla grupper av ryssar som står för lag och ordning". Lansing blev oroad av varningen och sände den vidare till försvarsministern Newton D. Baker med ett följebrev som poängterade vikten av konsulns rapport. (8) Denna episod antyder hur tidigt amerikanerna började fundera på att stärka de konservativa elementen i Ryssland. Men några av de mest avslöjande vittnesbörden om de amerikanska ledarnas omedelbara reaktion på bolsjevikernas triumf tillhandahölls av journalister på *New York Times*.

Det "ansågs säkert", fick en av dem veta efter ett kabinettsmöte den 9 november, att USA och dess allierade skulle erkänna de antibolsjevikiska krafterna och bistå dem med hjälp. En tjänsteman sa, att bolsjevikerna skulle behandlas som "internationella fredlösa", Och en annan påpekade häpnadsväckande profetiskt, att Vladivostok antagligen skulle bli den huvudsakliga operationsbasen i kampen mot bolsjevikerna. (9) Följande dag fick reportern dessutom veta, att det var "logiskt", att hjälpsändningarna till Ryssland skulle upphöra till dess bolsjevikerna störtats. (9) Åtminstone i det här fallet fick logiken politiken, och hjälpen stoppades.

President Wilsons tal vid American Federation of Labors årliga kongress den 12 november gav allmänheten nästa antydning om regeringens uppfattning och politik. Hans allmänna tema var behovet av att öka krigsansträngningen, och i synnerhet önskade han att arbetarna skulle ta nya tag och producera berg av vapen och andra förnödenheter. Radikala element som underblåste arbetaroroligheter var besvärliga nog, men radikaler som ville avsluta kriget innan Tyskland var övermannat var speciellt farliga. Presidenten nämnde i detta sammanhang uttryckligen bolsjevikerna och kallade dem "dåligt informerade". Därefter hånade han demagogiskt amerikanska pacifister (och andra av krigets kritiker) som "lika enfaldiga som svärmarna i Ryssland". (9) Det finns tydligen föga skäl att spekulera kring Wilsons första inställning till bolsjevikerna. Han var fientlig.

Inom fem veckor efter den dag Lenin och Trotskij tog makten hade de amerikanska ledarna fattat beslutet om intervention som en medvetet antibolsjevikisk åtgärd. Den 19 november värdade ambassadör Francis offentligt till det ryska folket att "röja undan de hinder som ligger i er väg". (10) En vecka senare varskodde Summers Lansing om att bolsjevikerna i överensstämmelse med sin radikala socialism höll på att "egga upp proletariatet mot laglydiga medborgare". Handling var nödvändig: "[...] förordar på det bestämdaste [...] protest mot den nuvarande regimen". (1) Och den 1 december 1917 började de allierades konferens i Paris en tredagars diskussion om intervention i Sibirien som ett sätt att hålla underhållslinjerna öppna till antibolsjevikiska styrkor som höll på att organiseras i södra Ryssland.

Vid denna tidpunkt, när en öppen antibolsjevism var på frammarsch, framförde engelsmännen ett förslag, som kom att utgöra grundvalen för den strategiska principen att tala om åtgärder mot bolsjevikerna som om man syftade på något annat. London varnade den 22 november för att "en handling otvetydigt riktad mot bolsjevikerna kanske endast skulle befästa deras beslutsamhet att stifta fred och eventuellt utnyttjas för att sprida en fientlig attityd till de allierade och därigenom motverka just det syfte vi eftersträvat". (11) Överste Edward House, en av de mest inflytelserika rådgivarna i Wilsons omgivning, gav sitt stöd åt denna strategi. Han var speciellt orolig och bekymrad över konsekvenserna av olika direkt antibolsjevikiska kommentarer i USA och andra angrepp på revolutionärerna som fiender. Han rådde därför den 28 november Wilson och Lansing att använda en annan form för att uttrycka sådana känslor. "Det är av yttersta vikt", förklarade han, "att sådan kritik upphör. Det kommer att kasta Ryssland i armarna på Tyskland, om våra allierade och vi själva ger uttryck åt sådana åsikter vid den här tidpunkten." (2)

Denna händelseutveckling ger upphov till frågan om sambandet mellan krigföringen och det förlopp som interventionen mot bolsjevikerna fick. Hur påverkade beslutet att besejra Tyskland den amerikanska politiken gentemot bolsjevikerna? Det är naturligtvis riktigt, att kriget mot Tyskland begränsade antalet styrkor som USA (och de andra allierade i kriget i Europa) kunde avdela för direkt intervention. Och USA:s högsta militära befälhavare var också hela tiden emot en intervention, eftersom en sådan skulle försvaga västfronten.

Men det avgörande är att president Wilson satte sig över detta rent militära argument, när han väl hade beslutat sig för att intervensera. Till yttermera visso gjorde han det i slutet av våren och under försommaren 1918, dvs. vid en tidpunkt då amerikanska styrkor som en förberedande åtgärd inför en större motoffensiv kommenderades ut för att möta den stora tyska framstöten. Det kan knappast understrykas tillräckligt kraftigt, att Wilson fattade beslutet att intervensera i Ryssland med amerikanska trupper *innan* tyskarna hejdats i det andra slaget vid Marne (18 juli-6 augusti 1918).

Det är också obestridligt, att de allierade och USA ville upprätthålla ett militärt tryck på tyskarna från öster. För detta ändamål hade de utsatt Kerenskijregeringen för en stark press ända fram till dess kollaps. Men de amerikanska ledarna vägrade envist att försöka uppnå samma syfte ens genom ett temporärt samarbete med bolsjevikerna. I detta avseende – och det är viktigt – intog en av krigets strategiska målsättningar en andrarangsposition i förhållande till det strategiska motståndet mot bolsjevikerna.

Det torde stå klart, att varken engelsmännen eller överste House angrep eller föreslog en förändring av den fientliga hållningen till bolsjevikerna. De gav i stället rådet att man skulle dölja det faktum, att politiken var antibolsjevikisk, därför att det allmänna medvetandet om detta faktum skulle kunna få allvarliga följder. Bolsjevikerna behandlades vidare som revolutionärer. Man varken hävdade eller ens antydde att de var agenter för den kejserliga tyska regeringen. Överste House och de övriga var helt enkelt rädda för att öppen opposition skulle kunna *driva* bolsjevikerna till något slags uppgörelse med tyskarna.

Lansing förstod argumentet och rättade sig för tillfället efter rådet. Men ingen av rådgivarna kom med några konkreta förslag hur man annars skulle offentligt tala om bolsjevikerna. Lansing löste problemet mycket naturligt. Han började tala om bolsjevikerna i termer som den ”tyska intrigen”.(1) Som hans dagbok avslöjar, trodde Lansing emellertid inte att bolsjevikerna bokstavligen var tyska agenter. Ur en synpunkt kan man säga, att han bara använde tanken på en fara som ett vapen för att förhindra att den blev verklighet. Ur en annan aspekt – den psykologiska – kan man säga, att hans fruktan för vad bolsjevikerna skulle kunna göra som svar på en amerikansk aktion tog gestalt i en beskrivning av vad bolsjevikerna i själva verket redan höll på att göra – en beskrivning som legitimerade en amerikansk aktion. Detta var kanske det första exemplet på ett sådant beteende i amerikansk-sovjetiska relationer, men det var absolut inte det sista.

Lansing började emellertid mycket snart ifrågasätta det förnuftiga i det råd, som House och engelsmännen givit. Han föredrog faktiskt att angripa bolsjevikerna offentligt för det, som var det egentliga skälet till att man bekämpade dem, och att på så sätt sprida kännedom om de fundamentala frågeställningarna. Någon gång mellan den 2 och 4 december (förmodligen den 3) skrev han ett långt memorandum, som angav grundvalen för den amerikanska antibolsjevismen. Det innehöll inte något nonsens om Lenin och Trotskij som agenter för en tysk intrig. De klassificerades och diskuterades som radikala, socialistiska revolutionärer inriktade på världsrevolution i överensstämmelse med sina uppfattningar. Enligt Lansing kunde de endast förstås och behandlas på rätt sätt, om man tog hänsyn till deras ”öppet erkända beslutsamhet att störta alla existerande regeringar och på ruinerna upprätta en proletariats despoti i alla länder”. Inklusiv Tyskland.

Följaktligen var det ”oklokt att erkänna Lenin, Trotskij och deras skara av radikaler”. USA anslöt sig till ”demokratins princip och till en speciell samhällsordning baserad på frihet”. Bolsjevikerna ifrågasatte öppet detta unika system och skulle behandlas därefter. Det första steget, ansåg Lansing, var att skriva och offentliggöra en skallande, offentlig protest, och att följa upp detta med ett tillkännagivande av den bolsjevikiska regeringen inte skulle erkännas. (12)

Lansing framförde sin åsikt till Wilson den 4 december. Enligt utrikesministern ansåg inte Wilson, ”att det var lämpligt att göra en offentlig deklaration av detta slag vid den tidpunkt då förslaget ställdes. Men han godkände ändå i princip den ståndpunkt som jag hade intagit och bestämde att våra förhandlingar med Ryssland och vår behandling av den ryska situationen skulle föras efter dessa linjer”. (12)

Några kommentatorer – och framför allt George Frost Kennan – har förklarat Wilsons vägran att handla i överensstämmelse med Lansings begäran med att hänvisa till presidentens tal samma dag (den 4 december), i vilket han uppmanar kongressen att förklara krig mot Österrike-Ungern. Kennans motivering är, att Wilson inte ville förta intrycket av en sådan gest. Det ligger något i detta påpekande. Men presidenten kunde ju ha gjort en deklaration beträffande Ryssland några dagar senare. Anledningen till att han inte gjorde det är högst sannolikt förknippad med det sätt, varpå Wilson i sitt tal om kriget hade följt Houses råd om hur man borde omnämna ryssarna. Han kallade bolsjevikerna för ”den tyska intrigens mästare” som ”leder det ryska folket vilse”. (2)

Det förefaller mycket troligt, att Wilson hade reagerat positivt på förslaget från House, därför att det gav honom en möjlighet att mildra dilemmat och de påträngande motsägelserna i hans ideologi. Samtidigt som han var en absolut motståndare till socialismen, hävdade han enligt egen försäkran ”reservationslöst och med fast beslutsamhet varje folks rätt att bestämma över sitt eget öde och sina egna angelägenheter”. (13) Genom att kalla bolsjevikerna för tyska agenter kunde presidenten emellertid definiera problemet med självbestämmanderätten på ett sådant sätt, att bolsjevikernas program framstod som irrelevant. I hans beskrivning blev bolsjevikerna instrument för ett främmande inflytande, inte företrädare för en inhemsk revolution. Wilson kunde därmed bekämpa bolsjevikerna med motiveringen att de hade våldfört sig på självbestämmanderätten, i stället för att tvingas samtycka till eller t.o.m. stödja – deras ansträngningar att bestämma över Rysslands ”eget öde och [...] egna angelägenheter”.

Men denna offentliga retorik kunde inte bidra till att förändra den faktiska situationen eller lösa det verkliga dilemmat. Det finns för övrigt mycket som tyder på, att Wilson var medveten om detta lika väl som någon annan, om inte mera. Så han erkände exempelvis för Lincoln Colcord den 6 december, att det stora flertalet av de underrättelser han mottog definierade bolsjevikerna som radikala samhällsomstörtare snarare än som tyska agenter. Och hans nästa åtgärd dikterades också av denna vetskap samt av hans bedömning, att en sådan radikalism hotade vitala amerikanska intressen i Östasien.

Denna åtgärd var ett svar på bolsjevikiska agitationer i Harbin, Manchuriet, som tjänstgjorde som högkvarter för den förenade rysk-kinesiska styrelsen för den Östkinesiska järnvägen. USA hade ända sedan 1905 varit inblandat i en kamp med Japan om det dominerande inflytandet över denna järnväg och därmed sammanhängande möjligheter till handel och investering i Manchuriet och Kina. Och det föreföll vid tiden för bolsjevikrevolutionen som om USA skulle lyckas återvinna det inflytande, som landet haft i detta område före det rysk-japanska kriget.

Detta tillfälle att konsolidera ”den öppna dörrens” traditionella strategi hotades när bolsjevikerna ifrågasatte auktoriteten hos den dåvarande ryske direktören för Östkinesiska järnvägen, general Dmitrij L. Horvat, en person som var mottaglig för amerikansk påverkan. Den

första varningen kom från den amerikanske konsuln i Harbin till ambassadören i Kina, Paul S. Reinsch.¹ Och tre veckor senare hade utvecklingen besannat stormvarningen. "Läget Harbin allvarligt", telegraferade Reinsch till Lansing. "General Horvat redo dela ledningen med bolsjevikerna". Reinsch tillstyrkte i fortsättningen en plan att sända kinesiska trupper för att hålla tillbaka det bolsjevikiska tricket. Detta skulle hindra radikalerna samt även avhålla Japan från att intervensera med trupper och därigenom hota den amerikanska positionen.⁽¹⁾

I själva verket var naturligtvis bolsjevikernas anspråk på att få hålla Horvat under uppsikt eller ersätta honom fullt legitima. Han var den ryske representanten i järnvägsstyrelsen i enlighet med det rysk-kinesiska fördraget. En ny regering i Ryssland (eller Kina) hade legal rätt att utöva sin myndighet i överensstämmelse med avtalets villkor. Med viss rätt fruktade emellertid Reinsch och hans överordnade, att ett bolsjevikiskt deltagande i järnvägens styrelse skulle kunna komma i konflikt med USA:s avsikt att fullfölja "den öppna dörrens politik".

Wilson och Lansing instämde i den grundläggande tanken att neka bolsjevikerna avtalsenliga rättigheter. Deras enda bekymmer var att Kina kanske skulle misslyckas med denna speciella operation eller sätta igång en omfattande militär verksamhet och därmed ge japanerna en förevändning att marschera in som Östkinesiska järnvägens räddare. Följaktligen varnade de uttryckligen kineserna för att inleda en militär aktion som de inte skulle kunna kontrollera. Allt gick väl. I slutet av månaden rapporterade Reinsch (som under hela krisen talat om bolsjevikerna som "revolutionärerna"), att kineserna hade använt drygt 3000 man och att operationen blivit en framgång. Bolsjevikerna hade hejdats, och Harbin blev ett centrum för antibolsjevikiska intriger. ⁽¹⁾

Vid den tidpunkten hade Lansing och Wilson utarbetat den grundläggande strategin för en amerikansk intervention mot bolsjevikerna. Den 7 december gjorde den med krisen i Harbin sysselsatte Lansing på nytt en översikt över den ryska situationen i stort. ⁽⁸⁾ Bolsjevikerna representerade "en proletariats despotism". Således var "den korrekta politiken för en regering, som tror på de nuvarande politiska institutionerna baserade på fosterland och privategendom [...] att lämna dessa farliga idealister i fred och inte ha någon direkt kontakt med dem". Bolsjevikerna "saknar internationell hyfs", ansåg han. De försökte "göra mänsklighetens okunniga och odugliga stora massa allenarådande på jorden". Av dessa skäl avvisade han ryktena att de var tyska agenter: "Jag kan inte få den uppfattningen att överensstämman med vissa saker som de har gjort."

Lansing bedömde sedan den rådande situationen i ljuset av sin allmänna teori att revolutioner genomgick tre faser: "För det första, moderation. För det andra, terrorism. För det tredje, revolt mot det nya tyranniet och återupprättande av ordningen genom godtycklig militär maktutövning." Bolsjevikerna representerade den andra fasen, "terrorismens mörka period", i den allmänna ryska revolution som tagit sin början i mars 1917. Generalerna Alexejev och Kaledin var de främsta kandidaterna till rollen som "en framtida, stark, befallande personlighet [...] (som skulle) samla en disciplinerad militär styrka [...] (och) återställa ordningen samt upprätthålla en regering", vilken kunde föra Ryssland in i den efterrevolutionära eran.

Lansings benägenhet att handla i enlighet med denna analys stärktes inom kort av de råd han fick av två personer vilkas uppfattning han respekterade. Den 9 december mottog han en rapport från Summers, som återgav en lång diskussion om det antibolsjevikiska problemet mellan konsuln och en person, nära anknuten till Alexejev och Kaledin. Summers var övertygad om att deras styrka var "tillräcklig för att återställa ordningen", om de fick officiellt stöd och materiell hjälp från USA och dess allierade. Han rekommenderade enträget detta bistånd.⁽¹⁾ Samma dag hade Lansing ett långt samtal om läget med major Stanley Washburn. Majoren bekräftade konsulns uppfattning. Det samlade intrycket var tillräckligt för att över-

tyga Lansing om att det fanns en möjlighet att driva den ryska utvecklingen in i fas tre av revolutionen.

Den 10 december föreslog Lansing därför sådana åtgärder för Wilson. Utrikesministerns operationsplan gick ut på att bryta "bolsjevikernas herravälde" genom att stödja "en militär diktatur byggd på lojala och disciplinerade trupper". Lansing följde Summers råd (vilket han vidarebefordrade till Wilson) och rapporterade, att den "enda uppenbara kärnan till en organiserad rörelse, som vore tillräckligt stark för att störta bolsjevikerna och upprätta en regering, förefaller vara gruppen av generaler kring Kaledin". Han skulle "med all sannolikhet vinna stöd hos kadetterna samt hela bourgeoisien och jordägarklassen". "Ingenting kan vinnas genom överksamhet", var Lansings slutsats, "det är bara att spela bolsjevikerna i händerna [...] Jag kan inte förstå hur vi skulle kunna komma i ett sämre läge, om vi går på den här linjen, för vi har absolut ingenting att hoppas av fortsatt bolsjevikiskt herravälde." (8)

Wilson's svar var positivt. Han tillbringade en timme och tjugo minuter med att diskutera förslaget med Lansing på kvällen den 11 december. Utrikesministerns dagbok relaterar: "gick igenom den ryska situationen, särskilt Kaledin-rörelsens styrka." (8) De beslutade att stödja de antibolsjevikiska krafterna, och nästa dag bad Lansing om ekonomiska garantier från finansministern William G. McAdoo. Pengar fanns: "Det här är O.K. för min del." (8), (1) Presidenten som önskade "omedelbar" aktion tillstyrkte operationen: "Detta har mitt fulla godkännande". (1)

Som framgår av det språk de amerikanska statsmännen använde baserades deras beslut att intervensera på deras motvilja mot den ryska revolutionens radikala karaktär. *Strategin* var med andra ord antirevolutionär. Lansing förklarade i sin rapport om vidtagna åtgärder, att alla oppositionsrörelser "skulle uppmuntras, även om de endast har en liten möjlighet till framgång". (1) Beslutet att intervensera var – vilket även Kennan har erkänt – "ett viktigt principbeslut". (14)

Lansing var emellertid inte i stånd att förmå Wilson att öppet gå emot bolsjevikerna i den fundamentala frågan, nämligen deras radikalism. Som ett resultat av detta kom interventionens *retoriska taktik* att följa det förslag, som House och engelsmännen framlagt i slutet av november. Operationen skulle hållas hemlig och beskrevs som en förstärkning av östfronten mot Tyskland. (1)

III. Konsolidering av beslutet att intervensera

Flera personer ifrågasatte allvarligt den antibolsjevikiska politiken. Två av de mest betydande och inflytelserika kritikerna grundade sin opposition på erfarenheter i Ryssland. Den ena var överste William V. Judson, den amerikanske militärattachén. Den andre var Raymond Robins, en av Theodore Roosevelts hängivna följeslagare från mellanvästern, som rest till Ryssland personligen utvald av "*the Rough Rider*" (den vilde ryttaren) att ingå i den rödakors-expedition, som skulle förse Kerenskijregeringen med humanitär hjälp – samt politiska råd och politiskt understöd. Robins blev senare chef för uppdraget och etablerade sig snabbt som halvofficiell förbindelseman mellan USA och bolsjevikerna.

Robins och Judson var övertygade om att USA:s centrala målsättningar – seger över Tyskland och ett långsiktigt strategiskt förbund med Ryssland – var beroende av att man erkände och stödde bolsjevikerna. Ingen av dem var radikal eller vad som senare kom att kallas medlöpare. Men de förstod revolutionens omfattning, de bedömde bolsjevikernas möjligheter att behålla makten korrekt, och de insåg att bolsjevikerna var böjda att vända sig till USA för att få hjälp, när svårigheterna blev alltmer allvarliga. Robins och Judson ville utnyttja detta tillfälle för att uppnå omedelbara och framtida förmåner.

Bägge kände till planen att undsätta Kaledin och opponerade sig våldsamt. Judson varnade den 17 december för att det ”skulle vara fullkomligt förgäves och mycket oklokt”.

Bolsjevikerna var inte tyska agenter, och de insåg att deras revolution dödligt hotades av tyskarnas avsikter i Ryssland. Följaktligen var den enda riktiga och effektiva strategin att understödja bolsjevikerna mot tyskarna? Tillsammans med liknande argument framförda av Robins ledde Judsons ansträngningar till en antydan från Francis, att han var villig att modifiera sin egen antibolsjevikiska ståndpunkt.

Även om det förmodligen är omöjligt att med full säkerhet fastslå den exakta innebörden av denna antydan från Francis, så vet vi att han den 24 december underrättade Lansing om, att ”bolsjevikerna utan tvivel är de starkaste i Ryssland”. Av denna anledning och på grund av bolsjevikernas växande fruktan för och fientlighet mot tyskarna samt antydningar, att Lenin var intresserad av amerikansk hjälp, sa Francis, att han var ”villig att därför svälja stoltheten, offra värdigheten och med diskretion [...] (upprätta) förbindelser med den sovjetiska regeringen [...] (för att få) inflytande över fredsvillkoren”.(1)

Denna rapport markerade inledningen till en period av en viss ambivalens och avvaktan i den amerikanska politiken, som varade till mitten av februari 1918, då Wilson och Lansing åter talade för intervention mot bolsjevikerna. Avbrottet orsakades av tre stora svårigheter som uppstod samtidigt: det praktiska problemet att sätta beslutet i verket utan att därigenom skapa allvarliga risker för andra sidor av den amerikanska politiken; tyngden i argumentet att USA:s syften bäst kunde uppnås via något slags samarbete med bolsjevikerna; samt slutligen Wilsons tröttande kamp mot den oundvikliga insikten att interventionen stred både mot hans personliga etik och hans liberala ideologi.

Inför dessa svårigheter var Lansings första reaktion, när han mottog Francis telegram med erbjudandet att öppna förhandlingar med bolsjevikerna, att fortsätta att handla enligt beslutet att intervensera. Han konfererade omedelbart med Polk ”om det bolsjevikiska hotet mot världen” och uppmanade sin agent i Sydryssland att vara speciellt diskret i underhandlingarna om stöd för Kaledin. Därpå tog han itu med problemet att korsa Japans planer på att utnyttja den antibolsjevikiska politiken som språngbräda för ytterligare expansion i Asien. (8)

Utrikesministern mötte den japanske ambassadören den 27 december, och vad han sade talar för sig själv. ”Jag talade om för honom att regeringens uppfattning var, att det skulle vara oklokt för såväl USA som Japan att skicka trupper till Vladivostok, eftersom det utan tvivel skulle resultera i att ryssarna enades under bolsjevikerna för att stå emot en utländsk intervention.”¹ Hur man än bedömer den antibolsjevikiska strategin kan det inte förnekas att Lansing handlade med avsevärd finess, när han fullföljde den taktiska linje man beslutat sig för. Han utnyttjade hotet om bolsjevikernas seger för att stoppa japanska manövrer, och detta i tanke att en vägran att ingripa direkt skulle hindra bolsjevikerna från att konsolidera sin makt.

Mycket talade för denna taktik i tillämpningen den antibolsjevikiska strategin, särskilt syftet att förhindra bolsjevikerna från att vädja till den ryska nationalismen. Men det fanns många svårigheter som måste övervinnas, innan man effektivt kunde sätta planen i verket.

Washingtons politiska ledare bombarderades t.ex. med krav på öppnare åtgärder mot bolsjevikerna. (1), (2) Och Francis dämpade inte oron när han vidarebefordrade en bolsjevikisk appell om världsrevolution. (8) Inte heller Miles erbjöd mycket konkret hjälp. Departementets expert började det nya året med ett långt memorandum, men det innehöll ingenting utöver en mångordig rekommendation att hålla fast vid det principbeslut som fattats i december. Som svar på alla vädjanden om aktivt stöd åt de antibolsjevikiska grupperna godkände Wilson därför inom kort, att kryssaren *Brooklyn* sändes till Vladivostok som en styrkedemonstration inför de radikala (och som en varnande gest åt japanerna).

Alarmerad av bolsjevikernas appell till världen, som Francis hade översänt, angrep Lansing de radikala "fundamentala misstag" och begärde snabba och effektiva motåtgärder. Utrikesministern underströk, att bolsjevikerna vädjade "till en klass i samhället och inte till alla, en klass som inte har någon egendom men hoppas få sin del genom en regerings försorg, snarare än genom individuell företagsamhet. Detta är naturligtvis ett direkt hot mot den rådande samhällsordningen i alla länder." Faran var att detta "mycket väl kan tilltala genomsnittsmänniskan, som inte kommer att varsebli de grundläggande misstagen". Dessutom hotade bolsjevikerna att omkullkasta nationalismens princip genom att föra fram "doktriner, som gör klassen viktigare än det allmänna begreppet nationalitet [...] En sådan teori förefaller mig ytterligt destruktiv för ett samhälles politiska sammanhållning och den kommer att leda till ständig jäsning och omvälvning. Den kan helt enkelt inte få stå oemotsagd, om samhällets ordning och regeringens stabilitet ska upprätthållas."

Inte heller talade bolsjevikerna enbart om "avskaffandet av den privata äganderätten". De hade "konfiskerat privat egendom" i Ryssland. Detta kunde endast leda till "den värsta formen av despoti". Lansings slutsats löd: "Här ligger, förefaller det mig, en mycket påtaglig fara med tanke på den nuvarande sociala oron världen över." "Med hänsyn till hotet mot existerande institutioner" bad utrikesministern Wilson att överväga en direkt motattack. Han var "övertygad" om att det var omöjligt att på något sätt samarbeta med bolsjevikerna. (8), (2)

Lansing hade skrivit ett kraftfullt brev. Hade det nått presidenten under andra omständigheter är det möjligt att Wilson oförbehållsamt skulle accepterat det som riktlinje för politiken. Och det kunde också ha utövat ett mindre dramatiskt men dock vitalt inflytande genom att i tysthet påverka Wilsons uppfattning under de kommande två månaderna. Men som det nu var, fick brevet omedelbart tävla med det åter framförda argumentet att man borde bekämpa tyskarna genom att stödja bolsjevikerna, ett resonemang som dessutom påminde presidenten om hans moraliska och ideologiska dilemma. (1) Följaktligen vägrade Wilson även denna gång att göra ett djärvt utspel.

Lansing gick omedelbart till motattack mot denna argumentering. Han konfererade först med försvarsministern "om den ryska situationen". Lansing var bland annat angelägen om att utverka att Judson hemkallades från Ryssland. Militärattachén var en effektiv kritiker av den officiella politiken, och utrikesministern ville få honom förflyttad från en position, som gav hans åsikter ett visst anseende och inflytande inom regeringen. Därefter förenade sig Lansing och Baker med marinministern, Josephus Danieles för att än en gång diskutera den ryska frågan med president Wilson. Samtalet varade i 40 minuter och var det första i en serie som ägde rum under de följande tio dagarna. (8)

Slutresultatet av dessa konferenser var ett förtroendevotum för den rådande politiken (samt Judsons hemkallande). Men innan dess hade Wilson åter en av sina periodiska kriser rörande antibolsjevismens moraliska och ideologiska aspekter. Denna inträffade när bolsjevikernas internationella appell kom i vägen för Wilsons långsiktiga projekt att tillkännage sitt fredsprogram för världen. Det är en omtvistad fråga vid vilken tidpunkt presidenten skulle ha hållit sitt numera berömda fjortonpunkterstal (av den 8 januari 1918), om inte bolsjevikerna funnits som rivaler om ledarskapet för fredsrörelsen. Men det råder inget tvivel om att talet i den form det fick var ett uttryck för Wilsons politik gentemot revolutionen i Ryssland.

Som Wilson erkände i en slående och ofta citerad formulering var politiken mot Ryssland "eldprovet" för USA:s och de allierades idéer och avsikter. Han blottade de centrala frågorna i sitt dilemma. USA skulle ge Ryssland "möjlighet att självständigt avgöra sin egen politiska utveckling och nationella politik" samt erbjuda "bistånd av alla de slag som landet kan komma att behöva och själv önska". Endast på detta sätt kunde USA och dess allierade visa

”sin förståelse för Rysslands behov, utan hänsyn till egna intressen, samt sin kloka och osjälviska sympati”.

Om man betraktar Wilsons tal isolerat från andra dokument, som berör dess karaktär och innebörd, kan det tolkas som ett uttryck för hans ambivalens och plågade oförmåga att fatta det svåra beslutet att omsätta den antibolsjevikiska resolutionen från den 12 december 1917 i praktiken. Men insatt i sitt sammanhang är talet ett dokument som vittnar om Wilsons beredvillighet att modifiera sina principer, när de hotade att begränsa USA:s makt och expansionsmöjligheter. Ty, som överste House påpekade vid samma tid, presidenten tyckte ”illa” om bolsjevikerna och försökte utnyttja dem för att genom och över deras myndighet vädja till den ryska befolkningen.(15)

Anledningen till att den amerikanska interventionen mot bolsjevikerna fick en så förledande passiv form under flera månader var inte att Wilson retirerade från denna politik, utan att det ansågs nödvändigt att hålla vägen fri så att antibolsjevikiska krafter inom Ryssland skulle kunna besegra radikalerna. Wilson fortsatte att bli besvärad, när någon ställde alternativet att bibehålla trycket mot tyskarna och samtidigt hejda japanerna genom att samarbeta med bolsjevikerna, men hans grundläggande attityd avslöjades av hans mycket positiva reaktion på det förslag till en militant antibolsjevikisk politik som framfördes av Samuel Gompers, ordförande i American Federation of Labor, samt av Walling. (2)

Gompers-Wallings memorandum, daterat den 9 februari 1918, kom vid en tidpunkt då Wilson var särskilt uttröttad av den ständiga press som krigsansträngningen och det ryska problemet medförde. Och därför var det kanske speciellt uppmuntrande, att Gompers kraftfullt och bestämt tog avstånd från ett erkännande av bolsjevikerna och från varje slag av samröre med dem. Här kom nu samma råd som Lansing hade givit, och det kom från andra sidan klassgränsen. Och utrikesministern var otvivelaktigt belåten med presidentens reaktion: detta memorandum ”förtjänar ett mycket noggrant studium” som ”en synnerligen lämplig grundval för den yttersta försiktighet i handläggningen av de många intrikata problem”, som var förknippade med den ryska politiken.

”Det är verkligen en anmärkningsvärd analys”, svarade Lansing, ”av de farliga element som nu kommer fram i ljuset och som det på många sätt finns större anledning att frukta än autokrati. Det senare är en despotism men en intelligent despotism, medan det förra är en okunnighetens despotism [. . .] Det är ett tillstånd som inte kan annat än väcka den djupaste oro.” ”Jag är mer än någonsin övertygad om”, slutade utrikesministern, ”att vår politik har varit korrekt och borde fullföljas.” (2)

IV. Aktionens moraliska och praktiska dilemma

När de amerikanska ledarnas grundläggande antibolsjevikiska hållning på nytt gjorde sig gällande i februari 1918, ställdes Wilson inför det allt starkare kravet att i konsekvens med sin egen uppfattning interвенera direkt i Ryssland. Från och med nu bestod hans problem i att finna ett handlingsätt mot bolsjevikerna, som kunde göra det möjligt för honom att lösa eller bortrationalisera sitt moraliska dilemma, som skulle få avsedd effekt på de revolutionära krafterna och som slutligen skulle erbjuda en möjlighet att hindra Japan från att utnyttja interventionen för att undergräva eller rent av omöjliggöra ”den öppna dörrens politik” i Asien.

Det är därför inte överraskande att Wilson och Lansing omedelbart och kategoriskt avvisade ett allvarligt och dramatiskt franskt förslag att försöka samarbeta med bolsjevikerna. Denna uppseendeväckande förändring av den franska linjen, som tidigare gått ut på militär intervention, uppstod som ett gensvar på tydliga tecken att bolsjevikerna behövde och

önskade de allierades bistånd mot tyskarna. De amerikanska ledarna tog ställning till det franska förslaget den 19 februari och förde sitt samtal mot bakgrund av ett militant antibolsjeviskt memorandum sammanställt av Miles.

USA definierade demokrati som ”politisk frihet för sitt folk”, menade Miles. Bolsjevikerna däremot ansåg att demokrati baserades på ”den ekonomiska jämlikhetens frihet”. Hans slutsats var entydig. ”Dessa båda uppfattningar är i grund och botten lika olika som svart och vitt. Det är lönlöst att som så många gör försöka försona dem. De är helt motsatta och kan inte förenas.” Den bolsjevikiska uppfattningen var ”revolutionär i ordets djupaste bemärkelse”, och dess företrädare ”har hittills levt i skuggan”. (8) Det är uppenbart, att de amerikanska ledarna var precis lika fastlåsta som de anklagade bolsjevikerna för att vara, och vidare att det var bolsjevikerna, som visade sig mest villiga att göra avsteg från principerna i sitt allmänna, ideologiskt betingade motstånd mot samarbete med de kapitalistiska länderna.

Beslutet om det franska förslaget var helt i överensstämmelse med andan och argumentationen i Miles memorandum. Han hade naturligtvis inte ändrat någons uppfattning. Men hans analys förstärkte den redan existerande enigheten kring en antibolsjevisk hållning. Lansing överlämnade personligen det franska kravet till president Wilson. Hans korta blyertskommentar redovisar deras attityd: ”Kommer inte på tal. Visat pres. som säger detsamma.” (1)

Robins hade ingen direkt vetskap om det beslut som fattats i mitten av februari. Hans ansträngningar att få till stånd ett samarbete med bolsjevikerna nådde sin höjdpunkt mellan den 22 februari, när bolsjevikernas centralkommitté röstade för att acceptera hjälp från de allierade (med Lenins röst som den avgörande), och den 5 mars, när Trotskij och Lenin överlämnade en skriftlig förfrågan till Robins, avsedd att leda till en allvarlig diskussion av ett bistånd från USA. (8)

En del omständigheter tyder på att en fullständig kopia av detta dokument inte nådde Washington förrän efter det att bolsjevikerna ratificerat fredsfördraget med Tyskland i Brest-Litovsk. Även om detta är sant – och argumenten är inte helt övertygande – är denna fördröjning långt mindre betydelsefull än författare som George Frost Kennan försökt göra gällande. *De högsta amerikanska ledarna visste redan att bolsjevikerna var intresserade av hjälp från USA.* Dessutom – och detta hade flera amerikanska militära sändebud i Ryssland underrättat Washington om – hindrade fredsfördragets ratificering inte tyskarna från att ta upp sin offensiv. Inte heller hindrade det bolsjevikerna från att göra motstånd efter bästa förmåga. Så sent som den 26 mars meddelade Francis Lansing att Röda armén utgjorde ”det enda hoppet att rädda det europeiska Ryssland från Tyskland”. (1) De amerikanska statsmännen kunde ha besvarat inviten från Lenin och Trotskij positivt när den än kom. För övrigt kunde de på eget initiativ ha erbjudit sådana förhandlingar. De gjorde ingetdera.

Wilson's budskap till sovjetkongressen den 10 mars ställde det utom allt tvivel att han inte hade för avsikt att ens undersöka möjligheterna för ett sådant samarbete. Han sa det ryska folket rent ut, att USA trots djup förståelse för dess umbäranden inte tänkte skänka något bistånd genom den bolsjevikiska regeringen. Han insinuerade dessutom grovt, att bolsjevikerna stod i förbund med tyskarna.

Sedan deras förslag till samarbete med bolsjevikerna avslagits började fransmännen på nytt pressa Wilson för att få till stånd en intervention i Sibirien. Engelsmännen stödde denna kampanj för att bryta presidentens motstånd. Och japanerna fortsatte naturligtvis sina egna påtryckningar för att få tillstånd att ingripa på det asiatiska fastlandet. Detta tryck på USA var redan i sig självt mäktigt och det fick ökad effekt genom vissa politiska och psykologiska omständigheter. Wilson var t.ex. motståndare till andra förslag från de allierade, och han tycks ha trott att han kunde vinna lite politisk terräng genom att gå med på någon form av

intervention. Den psykologiska faktorn hade att göra med den utmattning, som var märkbar hos Wilson och Lansing. De var trötta män och utan tvivel särskilt trötta på den ryska frågan. Frestelsen att ta steget fullt ut kan ha blivit mycket stark, när de väl hade avvisat tanken på att arbeta tillsammans med eller genom bolsjevikerna.

Men det låg trots allt mera än politiskt schackrande och leda bakom Wilsons beslut i februari att tillstyrka en japansk intervention. Lansing och Wilson förefaller t.ex. ha dragit slutsatsen att Japan kanske skulle göra något oavsett USA:s eller de allierades godkännande. ”Min egen uppfattning är att Japan tänker rycka in i Sibirien i alla fall”, skrev Lansing bekymrat i ett brev till presidenten den 27 februari. (2) Därmed ställdes den ytterst svåra frågan om hur man skulle kunna begränsa och kontrollera japanernas frammarsch. Lansing uppmanade först kineserna att hålla linjen i Manchuriet. Han meddelade dem att USA önskade att ”den kinesiska regeringen ska ta över och bevaka den del av det transsibiriska järnvägsnätet (dvs. den Östkinesiska järnvägen) som passerar genom Manchuriet”. (1) Och eftersom kineserna redan hade trupper nära Harbin och kunde sända fler, var detta inte en tom gest.

En andra åtgärd baserades på det gamla knepet att i brottsförebyggande syfte offentligt binda en suspekt person vid ett självförnekande löfte. Wilson och Lansing hade ett utmärkt tillfälle att göra detta: en japansk talesman hade frivilligt erbjudit en sådan försäkran. (1) Men vad man inte alltid insett är, att Frankrike och de övriga allierade också var angelägna att kontrollera Japans förehavanden. Kanske Frankrikes häftiga önskan att handla har överskuggat detta faktum. Men fastän det är sant att varken Frankrike eller England var lika känsliga för japanska operationer i Manchuriet eller i norra Kina som USA, så är det inte sant att de var likgiltiga inför följderna av ett obegränsat japanskt ingripande på fastlandet – särskilt med tanke på Tokyos erövring av Shantung-provinsen och dess 21 krav från år 1915. Dessutom gav Italien uttryck för ett än starkare motstånd mot en ensidig, okontrollerad japansk intervention. Detta på grund av att landet kommit efter i jakten på koncessioner i Asien och även var medvetet om sin bristande framgång före kriget.

Lansing hade fått klart besked om denna oro innan Wilson skred till verket mellan den 27 februari och den 1 mars. Fransmännens position var ”mycket bestämd” och mycket klar: ”En fullständig överenskommelse skulle behöva ingås mellan Japan och alla övriga ledande stater bland de allierade, med bl.a. garantier för de japanska truppers tillbakadragande från rysk jord efter kriget.” Liksom för att ytterligare förvissa sig om att innebörden gått fram uttryckte fransmännen ”ett stort intresse för de skäl vilka fått USA:s regering att motsätta sig en ensidig japansk intervention”. (1)

Frankrike skulle allra helst ha sett att Japan bundits av ett fördrag, men Lansing gjorde invändningar. Ett sådant tillvägagångssätt skulle blanda in senaten, och den åtföljande debatten kunde ge upphov till besvärliga komplikationer. (2) En offentlig diskussion om politiken gentemot Ryssland var inte önskvärd utifrån Wilsonregeringens ståndpunkt. Den skulle öppna vägen för Robins, Thompson och andra kritiker och göra det möjligt för dem att genomdriva modifieringar – eller kanske t.o.m. en avgörande förändring – av den rådande politiken. De europeiska staterna samtyckte och förklarade sig vara ”helt tillfredsställda med det sätt varpå saken handläggs av presidenten”. (1)

Detta stöd för kontrollmanövern mot Japan från Englands, Italiens och Frankrikes sida uppmuntrade Wilson och Lansing att – åtminstone för tillfället och i samband med rapporter från Reinsch, Summers och andra amerikanska sändebud – tro att de kunde ställa sig bakom japanerna och påverka händelseutvecklingen i Ryssland genom att utnyttja sin ekonomiska makt och sitt diplomatiska inflytande. (1) Wilsons memorandum kvällen den 27 februari var ett sätt att binda japanerna vid deras egen bekännelse till moderation genom att öppet proklamera den som grundval för amerikanskt samtycke till interventionen. USA ”önskar

försäkra den japanska regeringen”, förklarade Wilson, ”att det är helt övertygat om att när (Japan) landsätter en väpnad styrka i Sibirien, gör det detta som en av Rysslands allierade med det enda syftet att rädda Sibirien från Tysklands intriger och från en intervention av dess arméer och med full vilja att överlåta avgörandet av alla de frågor som kan beröra Sibliens framtida öde åt fredskonferensen”. (1)

Detta listiga och allt omfattande förbehåll var avsett som en fälla för japanerna. Dels skulle de inte våga tillbakavisa så behagliga lovord om sin integritet. Och dels skulle det inte vara någon idé att ignorera Wilsons memorandum, för i så fall skulle USA kunna använda det som ett dokument baserat på en överenskommelse, som ingåtts efter tidigare japanska försäkringar. Och med sina europeiska allierades stöd kunde USA känna sig förvissat om seger för sin sak vid fredskonferensen. I själva verket hade Wilson utfärdat ett ultimatum till Japan att iaktta de villkor han angivit eller mötas av ett enat motstånd.

Men inom 72 timmar hade Wilson dragit tillbaka även detta stöd för en japansk intervention. Ändringen var ”absolut nödvändig”, förklarade han för Polk. (1) Flera orsaker förklarar den abrupta omkastningen. Presidenten hade nåtts av allt flera och allt starkare varningar att USA inte skulle räkna med att kunna kontrollera Japan genom att binda det vid ett självförnekande löfte. Dessa kritiker och bland dem överste House hävdade att Wilsons tillvägagångssätt riskerade att skapa en fruktansvärt svår valsituation för USA, om japanerna skulle bestämma sig för att stanna kvar i Sibirien eller sända sina trupper söderut in i Kina. Om någon av dessa omständigheter inträffade, skulle USA tvingas att antingen överge ”den öppna dörrns politik” eller gå i krig mot Japan. Denna analys dramatiserade det faktum att Wilson inte var beredd att omedelbart vidta åtgärder för att skapa ett ekonomiskt hjälpprogram, som kunde befästa det amerikanska inflytandet och även stärka det ryska och kinesiska motståndet mot Japan.

Dessutom tycks presidenten också ha tänkt igenom situationen i stort och som ett resultat av detta ha återvänt till den ursprungliga strategi som fastlagts i december 1917 och som grundade sig på axiomet att en direkt intervention skulle provocera ryssarna att ge bolsjevikerna sitt stöd. Några amerikaner ansåg att detta var särskilt troligt om japanerna ensamma ingrep, och deras motivering var att rashatet skulle förstärkas av minnet av nederlaget i det rysk-japanska kriget. Och slutligen hade Wilsons centrala moraliska dilemma inför interventionen förvärrats genom påminnelser från personer som överste House. De betonade den förlust av inflytande som USA skulle lida, om självbestämmanderätten ignorerades på ett så skriande sätt.

När allt kommer omkring kan denna omläggning av politiken mycket väl ha inneburit en moralisk triumf för Wilson. Splittrad av konflikten mellan sin motvilja mot bolsjevikerna – grundad på hela hans politiska, ekonomiska och sociala uppfattning – och sitt djupa engagemang för självbestämmanderätten valde presidenten att vara det moraliska budet trogen. Wilsons moraliska mod stärktes otvivelaktigt av farhågor att japanernas syn på saken under rådande omständigheter skulle triumfera i stället för hans egen. Men den reservationen får inte undanskymma vare sig allvaret i Wilsons moraliska konflikt inför tanken på intervention eller det centrala sambandet mellan hans vånda och omläggningen av politiken. En människa som var i så hög grad moralistisk som Wilson kunde knappast väntas uppfatta bolsjevikerna som något annat än kättare, och för sådana människor är kättarna till och med farligare än hedningarna. Och ur den aspekten är det inte det faktum att interventionen slutligen blev av som är det överraskande, utan snarare kraften och varaktigheten i Wilsons moraliska strid med sig själv innan beslutet fattades.

Wilsons cirkulär av den 5 mars, som tillkännager att han nu är emot en ensidig japansk intervention, innehåller nära nog en fullständig sammanfattning av hans tankar kring det

allmänna problemkomplexet. Han nämner först de ”högst noggranna och allvarliga överväganden” som han ägnat ”den extrema faran för anarki” i Sibirien. Denna sociala och politiska situation var den yttersta orsaken till krisen, och en intervention kunde till slut bli nödvändig för att få kontroll över läget, innan det blev helt kaotiskt. Men han kände sig ”uppriktigt tvingad att säga att det kloka i en intervention [...] förefaller högst tvivelaktigt”. Och därefter – i en passus som var på en gång ett uttryck för hans farhågor beträffande Japan och hans engagemang för självbestämmanderätten – varnade han: ”inga försäkringar i världen skulle kunna hindra vad Tyskland gör i väster”.

Slutligen avslöjade Wilson att han hade återgått till den strategiska bedömningen från början av december 1917. En militär intervention skulle ge upphov till ”en stark indignation” i Ryssland, ”och hela aktionen skulle kunna gynna Rysslands fiender, särskilt fienderna till den ryska revolutionen, för vilken USA:s regering hyser den största sympati trots all den olycka och det elände, som den för närvarande lett till”. (2)

Och för Wilson, liksom för de amerikanska ledarna i allmänhet, var bolsjevikerna både orsaken till och själva kärnan i denna olycka och detta elände. Av dem åtminstone uppfattades inte bolsjevikerna som part i den ryska revolutionen, för vilken USA hyste ”den största sympati”. Som biträdande utrikesminister Long uttryckte det i ett personligt brev till Reinsch, var den amerikanska politiken angelägen att stödja ”den ursprungliga revolutionen”. (16)

V. Beslutet att intervensera

Wilson övergav inte tanken på att intervensera den 5 mars. Han vägrade bara att ge sitt stöd åt ett av flera taktiska sätt att intervensera. Presidenten fortsatte sitt sökande efter en möjlighet att ingripa i Sibirien som den dominerande makten i en allierad styrka, som skulle inkludera Japan, och därefter börja ekonomiska och politiska operationer till stöd för den antibolsjevikiska rörelsen. Det finns ingenting som tyder på att de diskussioner genom vilka man ville finna ett effektivt sätt att uppnå detta mål blev nämnvärt påverkade av de rykten som då och då dök upp om tyska militära operationer i Sibirien.

Men å andra sidan gav tanken på att stödja bolsjevikerna mot Tyskland fortfarande livstecken ifrån sig. Robins drev sin kampanj för denna politik så långt att konsul Summers förlorade tålamodet. Men när Summers begärde förflyttning utövade Lansing omedelbara och effektiva påtryckningar på rödakorsledningen för att den skulle hemkalla Robins från Ryssland. Detta gjorde emellertid inte slut på uppmaningarna att samarbeta med bolsjevikerna, ty amerikanska militära sändebud fortsatte att rekommendera samma politik även sedan Robins beordrats återvända till USA.

Ambassadör Francis lät dem fortsätta sina diskussioner med Trotskij och tillät dem även att erbjuda ett visst tekniskt bistånd, men avsikten var att en armé organiserad av Trotskij ”skulle undandras bolsjevikernas kontroll” och användas mot revolutionärerna.(1) Han trodde att en överenskommelse med bolsjevikerna skulle hjälpa dem att hålla sig kvar vid makten och ansåg att ”det priset är för högt”.(4)

Någon gång under den andra eller tredje veckan i april började president Wilson söka efter en antibolsjevikisk grupp, genom vilken han skulle kunna låta USA:s maktställning inverka direkt på den ryska situationen. ”Jag skulle sätta mycket stort värde på en rapport, som innehöll allt vi vet om alla dessa embryon till en självständig myndighet [...] i Sibirien”, meddelade han Lansing den 18 april. ”Det skulle skänka mig en stor tillfredsställelse att kunna sluta upp bakom den av dem som kommer närmast representativitet, om den verkligen kan överta ledningen.” Liksom beslutet den 10 december 1917 att bistå Kaledin i Sydryssland klargör detta brev att de amerikanska ledarna uppfattade interventionen som en

antibolsjevikisk operation. Problemet under våren 1918 var att finna en säker kandidat, naturligtvis inte bara för att kunna besegra bolsjevikerna utan också för att blockera vägen för japanerna.

Ytterligare samtal mellan de bägge männen tycks med största sannolikhet ha ägt rum under de närmast följande dagarna, även om inga skriftliga bevis finns bevarade. Detta antyds t.ex. av en rapport, som Lansing skickade till den amerikanske ambassadören i Frankrike den 23 april. Ty medan han informerade ambassadören för att denne skulle kunna diskutera interventionen med de franska myndigheterna, gjorde utrikesministern en tydlig anspelning på att sådana samtal förekommit. Belgien och Italien, förklarade Lansing, hade begärt att USA skulle överföra en sammanlagd styrka på 450 officerare och meniga tillsammans med några pansarbilarna från Nagasaki och Vladivostok till västfronten. Den amerikanska regeringen hade *på eget bevåg* i sitt svar framkastat att det skulle vara klokt att låta trupperna vara kvar i Östasien.

Detta svar, fortsatte Lansing, ”motiverades av möjligheten av en intervention i Sibirien. Det föreföll olämpligt att föra bort trupper därifrån under en av de allierades fanor, när man visste att det kunde bli besvärligt att skicka dit andra trupper”. Denna åtgärd band inte Wilson och Lansing vid en intervention, men den visar att de övervägde detta tillräckligt allvarligt för att hålla icke-japanska trupper i beredskap. Denna slutsats bestyrks av Lansings avslutande, försiktiga mening till den amerikanske ambassadören i Paris: ”det anses högst önskvärt att saken inte diskuteras med andra personer”.(1)

Lansing och Wilson iakttog uppmärksamt den antibolsjevikiske ledaren Grigorij Semjonovs åtgärder under den följande månaden. Semjonov var en kosackledare, som först tjänstgjort som tsarofficer. Efter marsrevolutionen hade han rest till Sibirien för att uppåda en frivillig mongolstyrka mot tyskarna. Semjonov befann sig i öster, när bolsjevikerna grep makten, och han började genast bekämpa dem. Han var fåfång, arrogant och odemokratisk, men hans sinnesnärvaro och hänsynslöshet gjorde honom effektiv i sina operationer – åtminstone länge nog för att dra till sig de amerikanska ledarnas uppmärksamhet. Och eftersom varken Wilson eller Lansing var inställda på att förhandla sig fram till en överenskommelse med bolsjevikerna beträffande en intervention i Sibirien, fångade Semjonov deras intresse.

Utrikesministern gjorde klart, att han var emot varje överenskommelse med bolsjevikerna, även i syfte att hejda tyskarna eller japanerna, eftersom detta ”skulle ställa oss i motsättning till Semjonov och övriga element som är fiender till sovjeterna”. Det fick inte ske. Wilson samtyckte, och den 20 maj återupprepade han sina instruktioner av den 18 april: ”följ med största uppmärksamhet vad Semjonov lyckas åstadkomma och ta reda på om det finns något legitimt sätt för oss att hjälpa eller inte.” (1)

Presidentens ihärdiga strävan att komma fram till något sätt att stödja antibolsjevikerna fick under dessa veckor stöd av en allt häftigare kampanj, som utgick från olika antibolsjevikiska grupper i USA. De ville ingripa med ekonomiskt bistånd för att sedan kunna tillskansa sig ekonomiska fördelar under den efterbolsjevikiska perioden.(17) Wilson var intresserad av sådana planer, men hans egna tankar på intervention rörde sig i snävare och mera speciella banor, nämligen stöd åt de antibolsjevikiska gruppernas militära operationer. Dörren måste så att säga öppnas, innan de ekonomiska vinsterna – och inflytandet – kunde bli tillgängliga. Presidentens program innefattade naturligtvis ekonomiskt bistånd men inte i den speciella form, som då förespråkades av olika opinionsgrupper i USA. Skillnaden mellan deras uppfattningar blev uppenbar i och med ett andra brev den 20 maj från Wilson till Lansing.

En rapport från Reinsch som uppmanade till handling föranledde Wilson att fråga utrikesministern om ögonblicket för interventionen hade kommit. ”Situationen i Sibirien förefaller mera gynnsam än någonsin för en effektiv, samlad aktion av de allierade på

amerikanskt initiativ”, ansåg Reinsch den 16 maj. ”Skulle USA förbli passivt ännu längre är det troligt att den vänliga stämningen försvinner.” Lansing var definitivt intresserad av Reinschs argumentering, kanske även delvis övertygad men ändå inte helt säker.

Han var medveten om att Semjonovs politik var ”att hålla den sibiriska järnvägen öppen och störta bolsjevikerna”, samt att hans framgångar öppnade ”perspektivet att kunna framtvunga ett samgående av alla de olika element som eftersträvade en återgång till lag och ordning i Sibirien”. Men utrikesministern oroade sig fortfarande för risken att göra den anti-bolsjevikiske genomsnittsrysen fientligt inställd, även om stöd åt Semjonov kunde kombineras med hjälp åt de tjeckoslovakiska trupper som befann sig i Sibirien. Lansing drog därför slutsatsen att tidpunkten ännu inte var ”lämplig” för direkt intervention. (1), (2)

Wilson erkände vikten av att inte förorsaka stridigheter mellan de icke-bolsjevikiska ryssarna samt av att hålla tillbaka japanerna. Men dessa taktiska svårigheter fick honom inte att överge sökandet efter ett sätt att förverkliga den antibolsjevikiska strategin. Som han meddelade engelsmännen var han beredd att ”gå så långt som till en intervention mot (det ryska) folkets vilja, i vetskap om att det till sist skedde till deras eget bästa, förutsatt nu att planen hade en praktisk möjlighet att lyckas”. En förenad intervention erbjöd goda möjligheter att mobilisera folket mot bolsjevikerna, men en ensidig japansk aktion skulle troligen göra alla ryssar fientligt stämda ”utom en liten reaktionär grupp, som skulle kunna förena sig med vem som helst bara för att krossa bolsjevikerna”.

När han tillfrågades om detta innebar, att de allierade inte skulle göra någonting alls, svarade Wilson nej. ”Vi måste observera läget noggrant och i en positiv anda för att vara redo att vidta åtgärder närhelst den rätta tidpunkten infaller.” Medan han väntade på en invit att ingripa från en framgångsrikt organiserad antibolsjevikisk grupp, ville Wilson bereda vägen för effektiva operationer genom att stärka den ekonomiska situationen i Sibiriens icke-bolsjevikiska områden. (18) Medan presidenten således vidhöll sin anslutning till den grundläggande strategin – som gick ut på en antibolsjevikisk intervention – höll Lansing på att modifiera sin taktiska försiktighet.

Utrikesministern mottog den 26 maj ett långt brev från George Kennan, en gammal vän som allmänt ansågs vara en av USA:s ledande experter på ryska förhållanden. Kennans råd och rekommendationer var militant antibolsjevikiska. Lansing blev påverkad. ”Jag har läst brevet med speciellt intresse, eftersom det kommer från den största auktoriteten i USA när det gäller Ryssland.” Utrikesministern fann det naturligtvis ”tillfredsställande, att hans egna åsikter låg mycket nära” Kennans. Den enda betydelsefulla meningsskiljaktigheten rörde ”klokhetsen av att intervensera i Sibirien”.

Kennan var övertygad om att interventionen var såväl taktiskt genomförbar som strategiskt önskvärd. Lansing var helt överens om antibolsjevismens strategi men ”inte så säker” på, att den direkta interventionens taktik skulle visa sig framgångsrik. Han förklarade emellertid att frågan ägnades ”mycket noggranna överväganden” av regeringen. Och eftersom Kennan ”så klart hade analyserat läget”, lovade Lansing att han skulle ”visa brevet för presidenten”.(8)

Lansing fick flera råd av samma slag när han återvände till utrikesdepartementet nästa morgon. En rapport från ambassadör Page i London underrättade utrikesministern om att ett ”Förbund för Rysslands pånyttfödelse i union med dess allierade” hade bildats i Rom och stöddes av ryssar i England. Det var ytterst antibolsjevikiskt, vädjade direkt till USA om hjälp och föreslog en ”stark centralregering, kring vilken alla förnuftiga element kunde samla sig mot bolsjevikerna och tyskar”.(1)

Medan han studerade denna utveckling fick utrikesministern veta, att de allierades ambassadörer i Paris hade enats om det kloka och nödvändiga i en intervention. De hävdade

att den ”måste äga rum med eller utan den bolsjevikiska regeringens samtycke”, vilken i sig själv ”har blivit långt mindre betydelsefull”. (1) Och till detta kom den 30 maj Reinschs ”brådskande vädjan” om ett svar på det trängande behovet av en allierad aktion i Sibirien”. Ryssland, förklarade han, ”kräver ordning och kommer att följa dem som upprättar den. Endast om den upprättas med de allierades bistånd kommer ordningen också att bli förenlig med demokratins utveckling”.(1)

Allt detta var tillräckligt för att föranleda Lansing att ännu en gång framhålla för Francis kravet på den yttersta försiktighet i alla direkta underhandlingar med bolsjevikerna. ”Jag är övertygad om”, påminde utrikesministern hoppfullt sin ambassadör, ”att ni verkligen inser den diskretion, med vilken ert arbete [...] måste utföras”. Bolsjevikerna måste hindras från att få ett intryck av amerikanskt samarbete eller bistånd, som skulle kunna ”äventyra sympatin och förtroendet hos de liberala element bland den ryska opinionen som inte stöder bolsjevikerna”. (1) Som dessa instruktioner antyder närmade sig ledarna i Washington allt snabbare en öppen intervention till förmån för den etablerade antibolsjevismen, och de önskade mobilisera så mycket ryskt stöd för denna aktion som möjligt.

Nästa dag, den 2 juni, fick Lansing veta att en enhet av de tjeckoslovakiska trupperna i Sibirien hade varit i strid med bolsjevikerna. Dessa män hade kämpat med ryssarna efter att ha deserterat från den österrikiska armén. Men fredsfördraget i Brest-Litovsk lämnade dem utan ett krig att utkämpa, och fransmännen samt stommen till en tjeckisk exilregering hade genom förhandlingar med Lenin och Trotskij ordnat det så, att de skulle kunna förflytta sig till västfronten via Sibirien. Med de spända förhållanden som rådde i Ryssland skulle det ha krävts en kombination av stort tålamod, utomordentlig disciplin, utmärkta kommunikationer och ovanlig tur för att en sådan styrka skulle kunna undvika sammandrabbningar med regionala bolsjevikiska myndigheter. Oddsen mot en fredlig reträtt till Vladivostok var helt enkelt för stora, och en serie bittra skärmytslingar inträffade längs den transsibiriska järnvägen.

Lansings första åtgärd i den här situationen var att försäkra ambassadör Page om regeringens sympati och intresse för det' antibolsjevikiska Förbundet för Rysslands pånyttfödelse. ”Högst intresserad av programmet för omdaning av Ryssland, med vilket regeringen i huvudsak är överens”, svarade han. Därefter under rättade han Francis om den allt större sannolikheten för en intervention genom den subtila formuleringen att departementet ”nog grant övervägde” hans eget förslag om en sådan åtgärd från de 2 maj.1 Biträdande utrikesminister Long redogjorde inför Lansing kort efteråt för fördelarna av en intervention i förbund med tjeckerna. De var ”fientligt inställda till bolsjevikerna” och ”sto till förfogande för en militär expedition som skulle kunna över vinna bolsjevikernas inflytande och under de allierades ledning återupprätta ordningen”.(1)

Medan stämningen för en intervention blev allt starkare bland regeringens ledande personer, blev Lansing en aning bekymrad över en växande offentlig diskussion kring frågan. Utrikesministern var rädd att agitationen skulle driva regeringen till handling innan den var redo. Med hänvisning till den kritik som riktats mot regeringen för misslyckandet med programmet för flygplanskonstruktion varnade Lansing för att man kunde förlora kontrollen över interventionsfrågan på ett liknande sätt. ”Det finns tecken”, skrev han till Wilson den 13 juni, ”i kongressen och utanför den, som tyder på att en liknande situation håller på att uppstå i samband med Ryssland”. Utrikesministerns tanke var att låta Herbert Hoover ta hand om en ekonomisk kommission, som i sin tur skulle ge allmänheten en positiv bild av interventionen. ”Väpnad intervention för att skydda det humanitära arbete som utförs av kommissionen skulle”, påpekade Lansing, ”absolut vara att föredra framför väpnad intervention innan detta arbete kommit igång”.1

Wilson uppskattade förmodligen den politiska finess som låg i Lansings förslag, men presidenten var starkt benägen att förs gripa sig an med en väpnad intervention till stöd för tjeckerna och andra antibolsjevikiska styrkor. I den sinnesstämningen reagerade han positivt på Reinschs analys av den 13 juni. Reinsch var mycket optimistisk när det gällde slaverna – med ”bara lite stöd och uppmuntran skulle de kunna hålla hela Sibirien mot tyskarna”. Ministerns hänvisning till tyskarna innebar inte att han hade ändrat uppfattning rörande bolsjevikernas karaktär eller faran för en tysk erövring av Sibirien. Han visste genom Drysdale (major Walter S. Drysdale, amerikansk militärattaché i Peking), att tjeckerna var antibolsjevikiska och höll med sin underordnade om att det var av avgörande vikt att hindra bolsjevikerna från att iscensätta en effektiv motattack.

Hänvisningen till Tyskland rörde hans fruktan för att ett allt större antal krigsfångar skulle kunna göra gemensam sak med bolsjevikerna mot tjeckiska angrepp. Han väntade sig inte en tysk offensiv i Sibirien.⁽¹⁶⁾ Varken Wilson eller Lansing misstolkade innebörden av Reinschs rapport på så sätt, att faran skulle ha blivit av tysk snarare än av bolsjevikisk karaktär. Presidenten betraktade tjeckerna som en kraftig och effektiv styrka, som han kunde stödja gentemot bolsjevikerna och som dessutom var både anti-japansk och anti-tysk. Det var precis den sorts grundval som han sökt för sin antibolsjevikiska aktion åtminstone sedan mitten av april.

Wilson's centrala tankegång och dess antibolsjevikiska karaktär avslöjades mycket tydligt av hans reaktion på en positiv beskrivning och värdering av den ”Allryska unionen av kooperativa föreningar”. Efter att ha givit uttryck för sin opposition mot bolsjevikerna begärde ledaren för denna organisation att USA skulle ställa sig i spetsen för en intervention.¹ Presidentens kommentar till rapporten den 19 juni antyder inte endast hans antibolsjevikiska syften utan ger också belägg för att han hade fattat sitt personliga beslut att intervensera. Kooperativerna, sa han, skulle betraktas som ”instrument för vad vi nu planerar att göra i Sibirien”. (1)

Denna tolkning styrks av en annan åtgärd, som Wilson vidtog samma dag. Han bad försvarsminister Baker att göra upp en fälttågsplan för Sibirien med utgångspunkt från ett memorandum, som föreslog att interventionen skulle baseras på ett samlat och organiserat stöd från bourgeoisien i Sibirien och det övriga Ryssland. (2) Arméns svar hade utformats av stabschefen, general Peyton C. March. Kriget skulle ”vinnas eller förloras på västfronten”, menade han. En sibirisk intervention var ”sedd som ett rent militärt projekt varken lämpligt eller genomförbart – det vore ett allvarligt militärt misstag”. (2)

Wilson satte sig över detta argument under en konferens Vita huset den 6 juli 1918. Han gjorde det i full vetskap om den tyska offensiven på västfronten. Han visste också att tjecker na hade störtat bolsjevikerna i Vladivostok och att de erbjöd e bas för militära operationer mot bolsjevikerna över hela Sibirien Lansing hade fått samma upplysningar. Konferensen klargjord att interventionen inte var avsedd att upprätta en östfront mo tyskarna. Detta var ”fysiskt omöjligt”. Diskussionen av det grund läggande ”förslaget och programmet” innehöll vidare inte någon hänvisning till hjälp åt tjeckerna mot vare sig de tyska eller österrikiska krigsfångarna. Denna formulering förekom endast som en del av det ”officiella tillkännagivande” som man tillsammans med Japan skulle göra, samt i den del av promemorian som preciserade de villkor Japan måste uppfylla. (8)

Inte heller förekom det något omnämnande av tyska eller österrikiska krigsfångar eller några antydningar om att bolsjevikerna skulle vara tyska agenter i Wilsons memorandum av den 17 juli 1918. Trots att dokumentet ofta beskrivits som osammanhängande, suddigt och även motsägelsefullt, är sanningen den att Wilson var både klar och uppriktig. Han avfärdade interventionen som ett medel att återupprätta östfronten – ”även om man antar att den skulle

kunna uppnå sitt omedelbara, angivna syfte att leverera en attack på Tyskland” – som ”endast ett sätt att utnyttja Ryssland”. Det skulle inte hjälpa ryssarna att komma ur ”deras nuvarande trångmål”. Det var bolsjevikerna, som var ansvariga för detta trångmål.

Vad Wilson beträffar var avsikten med interventionen ”bara att hjälpa tjeckoslovakerna att konsolidera sina styrkor och etablera ett framgångsrikt samarbete med deras slaviska broderfolk samt understödja varje försök till självstyrelse eller självförsvar, där ryssarna själva kan vara villiga att motta assistans”. (2) Den fulla innebörden av ordet ”bara” och frasen ”slaviska broderfolk” får man inte gå förbi. Det förra avsåg att fästa uppmärksamheten på, att tjeckerna kunde stå för allt som var nödvändigt utifrån den amerikanska utgångspunkten. Och därför var detta ”bara” riktat till Tokyo och avsett att ge uttryck för den amerikanska oppositionen mot japansk expansion. På liknande sätt var frasen ”slaviska broderfolk” menad som ett sätt att försäkra ryssarna om att japanerna skulle hållas under kontroll.

Eftersom Wilson och andra ledande amerikanska politiker visste att bolsjevikerna var radikala samhällsomstörtare och upprepade gånger hade givit uttryck åt sin opposition mot dem av just denna anledning, bör innebörden av Wilsons promemoria stå klar. Amerikansk intervention i Ryssland var en länge debatterad och länge försenad taktisk åtgärd till stöd för den anti-bolsjevikiska strategi som uppställdes i december 1917. ”Jag tror inte ni behöver frukta några konsekvenser av våra affärer med bolsjevikerna”, skrev han till senator James Hamilton Lewis den 24 juli 1918, ”ty vi har inte för avsikt att befatta oss med dem”. (2)

Till detta kommer så Lansings uttryckliga vittnesbörd något senare. Absolutism och bolsjevism var de ”två onda krafter, som framför andra bedriver sitt spel i världen av idag”, och utrikesministern ansåg bolsjevismen vara ”den värsta eftersom den är ödeläggande för lag och ordning”. (8) Den var i själva verket det ”mest ohyggliga och monstruösa som en mänsklig hjärna någonsin uppfunnit”. Detta omdöme fick Lansing att år 1918 rekommendera en handlingslinje, som skulle besvåra västmakternas statsmän under åtminstone två generationer. ”Vi får inte gå för långt”, manade han, ”när det gäller att göra Tyskland och Österrike maktlösa”. (8)

President Wilson fortsatte att hjälpa antibolsjevikiska styrkor i Ryssland även under 1919. De sista amerikanska trupperna lämnade inte Sibirien förrän den 1 april 1920. Under dessa månader och år bekände Wilson sin oro inte bara över radikalerna i Ryssland utan också över ”faran för bolsjevism” i USA. ”Det kommer att bli nödvändigt att vi är mycket vaksamma och står enade inför ett sådant hot”, varnade han efter stilleståndet 1918.

Beträffande orsakerna till att interventionen inte nådde sitt mål lämnade både presidenten och utrikesminister Lansing kortfattade men tillräckliga kommentarer. Wilsons förklaring till Winston Churchill under en diskussion av frågan vid fredskonferensen i Paris innehöll alla de väsentliga faktorerna. Värnpliktiga kunde inte sändas, och frivilliga stod förmodligen inte att få. Han kände sig själv illa till mods över att USA hade otillräckliga styrkor i Ryssland, men det var inte möjligt att förstärka dem. Det var utan tvivel ett mycket svårt dilemma. Lansing framförde samma åsikt i ett ”personligt och konfidentiellt” brev till Kennan. ”Jag vill att du ska veta att det inte var bristande medkänsla, som hindrade oss från att använda en stor aktiv styrka i Sibirien. [...] Vi var bundna till händer och fötter av omständigheterna.” (19), (20)

VI. Konsekvenser för tanke och handling

Den amerikanska inblandningen i den bolsjevikiska revolution var upptakten till det kalla kriget. Wilson och Lenin personifierade i extrem form motsatsen mellan den etablerade uppfattningen om en ”fri marknad” och ”fria människor” och det mes utmanande alternativ

som denna uppfattning någonsin mött Bolsjevikerna uppställde i själva verket mot ”den ekonomisk människan” människan som helhet. Marx uppfattade ekonomis organisation som ett sätt för människan att frigöra sig och för verkliga sina möjligheter och inte som i den klassiska liberalismens filosofi som mänsklighetens själva grundval, kriterium och förverkligande. Ironiskt nog uppställde de amerikanska ledarna en negativ variant av Leo Trotskijs berömda teori om sättet att genomföra denna förändring som riktlinje för sina egna motåtgärder. I stället för den ”permanenta revolutionen” valde de de permanenta kontrarevolutionens strategi och använde taktiken ”varken krig eller fred”.

Detta i grunden negativa svar på den bolsjevikiska revolutionen fick många konsekvenser, intellektuella och psykologiska såväl so ekonomiska och politiska – för Sovjetunionen, USA och de övriga världen. Interventionen drabbade den ryska ekonomin hårt och *ökade omfattningen av den skadegörelse som revolutionen i sig skulle ha medfört*. Den intensifierade, vidgade och förlängde inbördeskriget och ökade därmed revolutionens mänskliga och materiella kostnader. Och den följande, ihållande amerikanska fientligheten bidrog avsevärt till att försvåra och fördyra återuppbyggnaden och den vidare utvecklingen. Hjälpprogrammet mot hungersnöden och det blygsamma återupptagandet av handelsförbindelserna under tjugotalet hjälpte otvivelaktigt ryssarna, men dessa åtgärder kompengerade inte på något vis de lidanden som de tidigare fått utstå.

Interventionen påverkade också varaktigt attityden hos det stora flertalet inom en hel generation av sovjetiska ledare. Deras erfarenhet utgjorde för det första en bekräftelse på deras allmänna teoretiska analys av kapitalistiskt beteende. En avgörande punkt i denna analys var slutsatsen – uppenbar under hela mellankrigstiden och speciellt under slutet av trettitalet – att de amerikaner som kritiserade USA :s politik och försökte ändra den utgjorde en minoritet, som inte kunde väntas ha framgång. Denna inställning fick förmodligen djupare konsekvenser än den mera allmänna konsolideringen av deras misstro mot den kapitalistiska ordningen, ty den gjorde att majoriteten av de sovjetiska ledarna nästan uteslutande förlitade sig på sina egna ansträngningar och avfärdade det argument som en minoritet av deras kolleger framförde, att förändringar i västmakternas uppträdande skulle kunna uppnås genom samarbete och överenskommelser för att skydda (och utveckla) deras ömsesidiga intressen.

Till sist ställde interventionen de sovjetiska ledarna inför det slutliga valet att uppge sin revolution eller att genomföra den, hänvisade till sina egna resurser. Under det kalla kriget har man ofta påstått att den sovjetiska utvecklingen var förutbestämd av Lenins idéer – om inte i själva verket redan av logiken i Marx eget tänkande. Denna extrema determinism utgör en lämplig grundval för antisovjetisk propaganda och för att rättfärdiga skilda politiska åtgärder, som västmakterna vidtar. Men den är också farlig, ty den leder antingen till att man fatalistiskt accepterar kärnvapenkriget eller – lika olyckligt – accepterar ständig spänning och strid. Av mindre central betydelse men ändå typiskt är att determinismen försätter dem som begagnar den i den egendomliga – och inte sällan löjliga – situationen, att synbarligen fria män använder determinismens premisser och logik för att hävda sin oförmåga att handla enligt den fria viljans logik.

Därtill är argumentet falskt. De sovjetiska ledarna har inte varit (och är inte heller idag) unika exemplar av den mänskliga rasen, som fungerar som robotar, programmerade av för länge sedan döda människor. De är personer som försökt förverkliga sina i sig ytterst svåra och krävande målsättningar i en miljö, som blivit långt mera besvärlig och fientlig än nödvändigt genom interventionen och den därmed förknippade, varaktiga antagonismen. Man kan naturligtvis hävda att vanliga dödliga *inte kan* förverkliga *någon* utopi, inklusive den marxistiska visionen, och att *varje* ansträngning att göra detta i sista hand kommer att leda till någon form av despoti, innan man beslutar sig för att nöja sig med något avsevärt mindre

anspråksfullt. Men det är varken logiskt eller moraliskt möjligt att hävda att detta skulle gälla särskilt för Marx, Lenin och deras efterträdare.

Adam Smith och John Locke (och även lord Keynes) lovade också storslagna resultat, men USA har kommit allvarligt till korta när det gäller att förverkliga deras visioner, trots dess särskilt gynnsamma omständigheter. Ändå är de personer som påstår att det ryska misslyckandet finns förutbestämt i de sovjetiska ledarnas idéer vanligen snabba att förklara och ursäkta amerikanska misslyckanden med hänvisning till speciella svårigheter. Mycket ofta pekar de på *yttre* faktorer som orsaken till alla svårigheter. Om detta argument har *någon som helst* giltighet för USA, då är det också *i betydligt större utsträckning* relevant för Sovjetunionen. Detta blir kanske lättare att inse om man föreställer sig vad konsekvenserna av en intervention av engelsmännen, fransmännen och de mellaneuropeiska länderna i USA under inbördeskriget och återuppbyggnadsperioden skulle ha blivit – och därefter begrundar det faktum att ingenting av detta slag inträffade, som skulle ha kunnat förklara den djupa klyftan mellan ord och handling i nordstaterna. Att säga att misslyckandet var förutbestämt av abolitionisterna och andra motståndare till slaveriet är likvärdigt med påståendet, att det ryska misslyckandet fanns implicit i de bolsjevikiska revolutionsledarnas idéer – och ändå har man aldrig hört någon amerikansk kritiker av Sovjetunionen rikta samma argument mot sitt eget land.

Beslutet att bygga socialismen i *ett* land, vilket var en omedelbar följd av erfarenheterna och konsekvenserna av interventionen, blev mycket dyrbart och mycket smärtsamt för det ryska folket. Men det var inte den linje som sovjetledarna föredrog, och de följde den endast därför att de inte hade något annat alternativ än att försvinna från historiens scen. Oförmågan att dra sig tillbaka, när man ställs inför omständigheter som hindrar en från att leva upp till sina ideal, kännetecknar emellertid knappast sovjetledare enbart. Om västmakterna hade haft en sådan inställning som princip för sitt handlande, skulle de snabbt ha hejdat sin expansion över den övriga världen, långt innan frågan om intervention i Ryssland överhuvudtaget uppkom. I väst kan man därför knappast klaga över att sovjetledarna vägrade att överlämna sitt *eget* land i en valsituation som dikterades av utlänningar. Och det är oklokt, om inte rentav moraliserande och självrättfärdigt, av västmakterna att undandra sig sin del av ansvaret för de smärtsamma konsekvenserna av interventionen i Ryssland genom att ta sin tillflykt till ett falskt resonemang, som man dessutom vägrar att tillämpa för egen del.

En typiskt ironisk följd av interventionen är emellertid att den fick åtminstone lika allvarliga och långtgående konsekvenser för USA (och för de övriga västmakterna) som för Sovjetunionen. De direkta och indirekta kostnaderna har blivit avsevärt större än vad man kanske förmodar. För att mobilisera och underhålla interventionsstyrkan togs materiella och mänskliga resurser från aktuella eller potentiella investeringar, som skulle ha varit långt mera lönande och produktiva. Dessa varor och denna tankemöda skulle ha åstadkommit betydligt positivare resultat på Cuba eller i Mexiko, i det besegrade Tyskland eller det ödelagda Frankrike, i Ryssland eller t.o.m. i USA.

Dessa ekonomiska kostnader blev allt högre under de följande åren, allteftersom interventionens konsekvenser började mångfaldigas. Betydelsen av de handels- och investeringsmöjligheter, som förlorades mellan krigen, kan inses, om också inte helt beräknas, om man tar i betraktande de förmåner som ett fåtal amerikaner vann genom att kringgå eller trotsa restriktioner och inskränkningar. Eller kanske förhållandet demonstreras ännu tydligare av den handel som växte fram mellan Tyskland och Sovjetunionen. Under slutet av den stora depressionen började dessutom interventionens politiska konsekvenser (och den uppfattning som framkallat den) att öka kostnaderna i dramatisk takt.

Ty även om man hävdar att kriget med axelmakterna skulle ha kommit trots bättre förhållande till Sovjetunionen, ledde den faktiska isoleringen av och fientligheten mot landet till att förlusterna i människoliv och materiella resurser under konflikten ökade enormt. Sambandet mellan interventionen och exempelvis anfallet på Pearl Harbour är bara den mest dramatiska illustrationen av det sätt varpå den amerikanska hållningen och de amerikanska åtgärderna under åren 1917-1920 påverkade senare händelser, både när det gällde japanernas och ryssarnas attityd. Ty Japan kunde kosta på sig att börja krig mot USA endast därför att riskerna reducerats genom frånvaron av ett meningsfullt förhållande mellan USA och Sovjetunionen. Och kriget mot Japan, utkämpat utan sådana band, ledde till att förhållandet ytterligare försämrades – och till den följande kärnvapenkapplöpningen, som förlängde tidigare misshushållning och slöseri med resurser under ännu en generation.

De allt större kostnaderna – särskilt efter 1920 – berodde på att den uppfattning konsoliderades, som framkallat interventionen och som stelnat till en intellektuell dogm. Nyckeln till en förståelse av denna kritiska utveckling ligger i att USA:s utrikespolitik under nittonhundratalet utformades under artonhundratalets sista kvartssekel och i sina huvuddrag var fastlagd och även kodifierad år 1900. President Wilson hade deltagit i den senare delen av denna diskussion, trodde på de förutsättningar, som var vägledande för den, och accepterade den slutliga formulering som debatten ledde till.

Den viktigaste redovisningen av denna politik, *Open Door Notes* från tiden 1899-1900, talade industrins språk och hade sammanställts och företrätts av politiker, som representerade den industriella maktens triumf över den kommersiella i den amerikanska metropolen – liksom även den industriella sektorns seger över jordbruket inom ekonomin. Dessa politiker var främst intresserade av fritt tillträde till främmande marknader för industrivaror och lika möjligheter att investera, samt av liknande villkor när det gällde att skaffa råmaterial för industrin.

Men främst hade principerna för denna politik och dess första tillämpning varit ett verk av de överskottsproducerande kommersiella jordbrukarna, vilka utgjorde majoriteten av befolkningen mellan 1861 och 1898. I slutet av 1870-talet och början av 1880-talet hade de till och med svarat för en första formulering av "frontier"-tesen' som hävdade behovet av expansion utåt för att upprätthålla välstånd och frihet hemma – en tanke som städernas intellektuella och affärsmän senare upptog, utarbetade och därefter förespråkade med stor energi. Sett i ett större perspektiv, lärde sig de industriella ledarna tankegången bakom och argumenten för ekonomisk expansion utomlands av det exempel som jordbrukarnas agitation bestod dem med. Följaktligen kan denna politik inte helt förstås annat än genom en granskning av dess ursprungliga formulering.

Efter inbördeskriget var jordbrukarna inte längre självhushållningsbönder. De var överskottsproducerande, kommersiella farmare i vilkas liv marknadsplatsen var av central betydelse. Mycket tidigt blev de dessutom starkt beroende av utländska marknader. Exporten hjälpte dem ur den depression som orsakades av inbördeskrigets utbrott och av den djupa depressionen under 1870-talet, skänkte dem fem års utomordentligt välstånd mellan 1878 och 1883 och bestämde till stor del omfattningen och varaktigheten av deras periodiska välstånd efter denna tidpunkt. Som ett resultat av detta förespråkade de med kraft och ihärdighet en expansion av sina utländska marknader samt en stark, nationalistisk utrikespolitik.

Genom sitt kulturella arv och efter eget övervägande var dessa människor bekanta med och accepterade den klassiska liberalismens filosofi, såsom den formulerats av Adam Smith och John Locke. De förstod den logik som krävde utvidgade marknader för att upprätthålla välstånd tillsammans med politisk och social frihet, och de anslöt sig till det betraktelsesätt som förenade den fria marknaden med fria människor i ett ömsesidigt och kausalt förhållande.

Denna uppfattning gjorde dem till antikoloniala expansionsivrare. De ville ha marknader, men de ansåg det både farligt och omoraliskt att invadera och övermanna och därefter direkt styra andra stater. Det var deras förtjänst att Cuba inte annekterades, och de var mycket nära att vinna en liknande seger i striden om vad som skulle göras med Filippinerna. I sitt nederlag i denna fråga tvingade de dessutom annekteringsentusiasterna till en så kraftig reträtt, att principerna för den amerikanska expansionen formulerades i överensstämmelse med den princip om ”fri marknad och fria människor” som de varit militanta talesmän för under perioden 1860 till 1899.

Segern över den annekteringsvilliga sidan fick emellertid den olyckliga konsekvensen att den förstärkte en redan stark benägenhet att sätta likhetstecken mellan icke-kolonial expansion och icke-imperialistisk expansion, samt att uppfylla förespråkarna av denna linje med en lugn förvisning om att deras expansionspolitik var utan skadliga konsekvenser för någon part. Och detta var olyckligtvis inte sant. USA:s enorma ekonomiska makt åstadkom strukturella förändringar och även direkt kontroll över de samhällen som den kom i beröring med, även om nationella ledare i många fall fortsatte att inneha den formella makten och myndigheten. Genom att jämföra icke-kolonial expansion med icke-imperialistisk expansion förbisåg eller förnekade amerikanerna den högst reella imperialism som de bedrev.

Från början av 1900-talet och i hög grad under Wilsons ledning mellan 1912 och 1918 kom amerikanerna att tro, att deras expansion inte medförde något annat än frihet och förbättrad ekonomi för andra folk. Till viss del följde dessa förbättringar naturligtvis med kontrollen. Cuba vann till exempel på bytet av härskare. Och liknande begränsade förbättringar följde på den amerikanska expansionen i andra länder. Men föreningen av amerikansk retorik om frihet och det framsteg, som USA:s ekonomiska makt skapade, ledde till stegrad önskan och beslutsamhet hos dessa folk att själva få handla i överensstämmelse med principen fri marknad – fria människor.

Bolsjevikrevolutionen gav uttryck åt denna önskan och ifrågasatte föreställningen att den fria marknadens spel automatiskt skulle skapa fria människor. *Genom att Wilson inte kunde möta denna bolsjevikiska utmaning och upprätthålla principen om nationernas självbestämmanderätt gav han och andra amerikanska politiker upphov till vanan att identifiera frihet med imitation av USA.* Detta innebar att ”den öppna dörrens politik” blev mer och mer inskränkt och restriktiv för såväl USA som andra nationer. Därmed stängdes dörren så småningom för både tankar och handlingar, som kunnat innebära produktiva alternativ till en intervention vars syfte var att upprätthålla den amerikanska definitionen av frihet.

Människor som inte använde sin frihet till att anamma och handla i enlighet med principen ”fri marknad – fria människor” blev allt mer betraktade och behandlade som *objekt* – som ting – vilka kunde manipuleras och i nödfall fysiskt avlägsnas, för att den rätta ordningen skulle kunna upprätthållas. Och i amerikanernas sinnen blev varje störning av *status quo* ett hot som de inte vågade ignorera. Intervention blev på så vis ett sätt att leva. I slutet av andra världskriget, när bolsjevikerna förnyade sin utmaning och många nationer hade blivit fast beslutna att utöva självbestämmanderätten på ett sätt som var annorlunda än det amerikanska, hade USA gått så långt, att det använde kärnvapen med motiveringen att en sådan åtgärd var det mest humana sättet att försvara och utbreda friheten.

Inte underligt att USA under dessa omständigheter fann det nödvändigt att intervensera varje gång en nation försökte – eller ens tycktes försöka – utöva sin frihet och sin självbestämmanderätt på ett sätt som ifrågasatte dogmen om den fria marknaden och dess förhållande till fria människor. Kennedy på Cuba och Johnson i Vietnam gav bara uttryck för en tradition som Wilson lagt grunden till 1917. Det är sant att dogmer kan mjukas upp och att överstepräster kan återfinna sina principer och handla i enlighet med dem. Men det förefaller

mera sannolikt att mindre krig och mera välfärd kan uppnås lättare och billigare genom att den fria marknadens filosofi överges till förmån för tanken på en samarbetande, mänsklig gemenskap.

Källor:

1. *National Archives of the United States of America.*
2. *National Archives of the United States of America: Wilson Manuscripts.*
3. *The Public Papers of Woodrow Wilson*, ed. by R. S. Baker and W. Dodd, New York, 6 band, 1925-27.
Wilson, *A History of the American People*, New York, 5 band, 1902.
4. *Papers Relating to Foreign Relations of the United States*, 1914, Washington 1924.
5. A. S. Link, *Wilson the Diplomatist*, Baltimore 1957.
6. *Saturday Evening Post*, vol. CLXXXVI, 23 maj 1914.
7. H. S. Notter, *The Origins of the Foreign Policy of Woodrow Wilson*, Baltimore 1937.
8. *National Archives of the United States of America: Lansing Manuscripts.*
9. *New York Times*, 10,12 och 17 november 1917.
10. D. R. Francis, *Russia From the American Embassy April 1916 –November 1918*, New York 1921.
11. *War Memoirs of David Lloyd George*, London, 6 band, 1936.
12. *War Memoirs of Robert Lansing*, New York 1935.
13. *The New Democracy: Presidential Messages, Addresses, and Other Papers (1913-1917) by Woodrow Wilson*, ed. by R. S. Baker and W. Dodd, New York 1926.
14. G. F. Kennan, *Russia Leaves the War*, Princeton 1956.
15. *The Intimate Papers of Colonel House*, ed. by C. Seymour, New York 1928.
16. *Papers of Paul S. Reinsch*, Wisconsin State Historical Society, Madison.
17. W. A. Williams, *American-Russian Relations*, New York 1952.
18. *Papers of Sir William Wiseman*, Yale University Library.
19. *Papers of George Kennan*, Library of Congress.
20. *Papers Relating to Foreign Relations of the United States*, Paris Peace Conference 1919, Washington 1943.